

WORKING PAPERS

66

Herta Gabrielová

**STRATÉGIA EURÓPA 2020
A PODMIENKY NA FORMOVANIE
ŠTRUKTÚRY SLOVENSKEJ EKONOMIKY**

Edícia **WORKING PAPERS** prináša priebežné, čiastkové výsledky výskumných prác pracovníkov alebo tímov EÚ SAV riešených v rámci výskumných projektov, ktoré môžu byť obsahom aj ďalších publikácií.

AUTOR

Ing. Herta Gabrielová, CSc.

RECENZENTI

Ing. Karol Morvay, PhD.

Ing. Mária Kačírková

Práca bola vypracovaná v rámci projektu APVV - 0750-11 TRANSITION – Štruktúrne zmeny v slovenskej ekonomike – predpoklad prechodu do vyššieho štádia rozvoja.

ABSTRAKT

Stratégia Európa 2020 a podmienky na formovanie štruktúry slovenskej ekonomiky.

Cieľom štúdie je zistiť ako stratégia Európa 2020 a plnenie jej cieľov môže podporiť štruktúrne zmeny slovenskej ekonomiky nevyhnutné na prechod do vyššieho štádia rozvoja. Posudzuje sa najprv pripravenosť Slovenska na plnenie cieľov stratégie Európa 2020 v porovnaní s ostatnými členskými štátmi EÚ na základe Európskeho indexu konkurencieschopnosti 2014. Zisťuje sa výrazné zaostávanie Slovenska najmä pokiaľ ide o predpoklady pre inteligentný rast a to tak v oblasti digitálneho programu, výskumu a inovácií, ako aj vo vzdelávacom systéme. V druhej časti štúdie sa analyzujú národné vs európske ciele Európa 2020. Charakteristika zámerov obsiahnutých v Národnom programe reforiem SR a v Stratégii výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky upozorňuje na niektoré problematické otázky.

KLÚČOVÉ SLOVÁ:

Stratégia Európa 2020, inteligentný rast, výskum, inovácie, vzdelávanie.

ABSTRACT

Europe 2020 strategy and conditions for forming the structure of the Slovak economy.

The study is aimed to assess how the Europe 2020 strategy and meeting its targets is able to promote Slovakia's economy structural changes necessary for the transition to a higher development stage. The first part deals with the readiness of Slovakia to achieve the targets of Europe 2020 strategy in comparison with others EU member states on the basis of the Europe 2020 competitiveness index 2014. It is indicated, that Slovakia is significantly lagging behind in particular as regards the preconditions for smart growth, namely in the digital agenda, research and innovation and education system. The second part analyses national vs European targets of Europe 2020 strategy. The characteristics of intentions contained in the National reform programme of SR and the Research and innovation strategy for smart specialization of the Slovak republic indicates some contentious issues.

KEYWORDS:

Europe 2020 strategy, smart growth, research, innovations, education

JEL CLASSIFICATION: O15, O31, O52

Za obsah a jazykovú úroveň zodpovedá autor.

Ekonomický ústav SAV, Šancová 56, 811 01 Bratislava, www.ekonom.sav.sk

KONTAKT: herta.gabrielova@savba.sk, tel. 52 49 54 53/118

© Ekonomický ústav SAV, Bratislava 2014

O B S A H

ÚVODOM	4
1. PRIPRAVENOSŤ SLOVENSKA NA PLNENIE CIEĽOV STRATÉGIE EURÓPA 2020.....	5
1.1 Európa 2020 – index konkurencieschopnosti.....	5
1.2 Inteligentný rast.....	8
1.3 Inkluzívny rast.....	14
1.4 Udržateľný rast.. ..	15
2. CIELE SLOVENSKA ZAMERANÉ NA PLNENIE STRATÉGIE EURÓPA 2020	16
2.1 Národný program reforiem SR.....	17
2.2 Zámery obsiahnuté v dokumente Poznatkami k prosperite – Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky (RIS3)	22
3. ZHRNUTIE.....	26
LITERATÚRA.....	28
PRÍLOHA 1 POPIS VÝSLEDKOVÝCH UKAZOVATEĽOV STRATÉGIE EURÓPA 2020.....	29

ÚVODOM

Po viac menej neúspešnom ukončení Lisabonskej stratégie, Európska únia v roku 2010 prijala novú stratégiu „Stratégia Európa 2020“, ktorá zameriava Úniu a jej členské štáty na zlepšenie európskej konkurenčnej schopnosti. Jej cieľom je transformovať EÚ na „inteligentnú, udržateľnú a inkluzívnu“ ekonomiku, ktorá zabezpečuje vysokú úroveň zamestnanosti, produktivity a sociálnej kohézie. Ciele stratégie Európa 2020 v podstate podporujú prechod do vyššej rozvojovej etapy a ich plnenie môže výrazne prispieť k reálnemu riešeniu problémov na ktoré sa zameriava aj projekt APVV na tému „Štruktúrne zmeny v slovenskej ekonomike – predpoklad prechodu do vyššieho štádia rozvoja“.

V prvej časti štúdiu sa venujeme analýze pozície Slovenska z hľadiska pripravenosti na plnenie cieľov európskej stratégie do roku 2020 v medzinárodnom porovnaní – v rámci EÚ 28 a osobitne medzi postsocialistickými členskými štátmi Únie (EÚ 11). Vychádzame pritom zo správy Svetového ekonomického fóra *The Europe 2020 Competitiveness Report. Building a more competitive Europe* (2014). Za istú výhodu tejto správy považujeme najmä to, že vo veľkom rozsahu využíva informácie, ktoré inak nie sú dostupné a ktoré prezentujú stanoviská podnikateľskej komunity, t. j. tých ľudí, ktorí budú najdôležitejšími aktérmi v procese prechodu do vyššieho štádia rozvoja. Napriek tomu, že tieto informácie môžu byť čiastočne ovplyvnené subjektívnymi postojmi, pokladáme získané poznatky za dobrý základ pre komplexné posúdenie bariér, ktoré bude potrebné prekonať, ak Slovensko chce realizovať štruktúrne zmeny nevyhnutné pre jej prechod do vyššieho štádia rozvoja. Zároveň sa môžu stať aj východiskom pre posúdenie a formulovanie politík zameraných na lepšie využívanie kvalitatívnych faktorov hospodárskeho rastu v štruktúrnym rozvoji.

V druhej časť štúdie sa orientujeme na posúdenie európskych a národných cieľov zameraných na naplnenie stratégie Európa 2020 v ich kvantitatívnej podobe. Osobitnú pozornosť venujeme najmä Slovensku, uvádzame však aj istú medzinárodnú komparáciu. Ciele Slovenska posudzujeme podľa dvoch základných dokumentov vlády SR a to Národného programu reforiem Slovenskej republiky 2014 a Stratégie výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky. Obe materiály tvoria strednodobé strategické materiály, ktoré v značnej miere ovplyvnia vývoj štruktúry slovenskej ekonomiky. Obsahujú celý rad zaujímavých zámerov o ktorých, pravda, možno diskutovať. V štúdiu sa pokúšame upozorniť na niektoré problematické otázky.

1. PRIPRAVENOSŤ SLOVENSKA NA PLNENIE CIEĽOV STRATÉGIE EURÓPA 2020

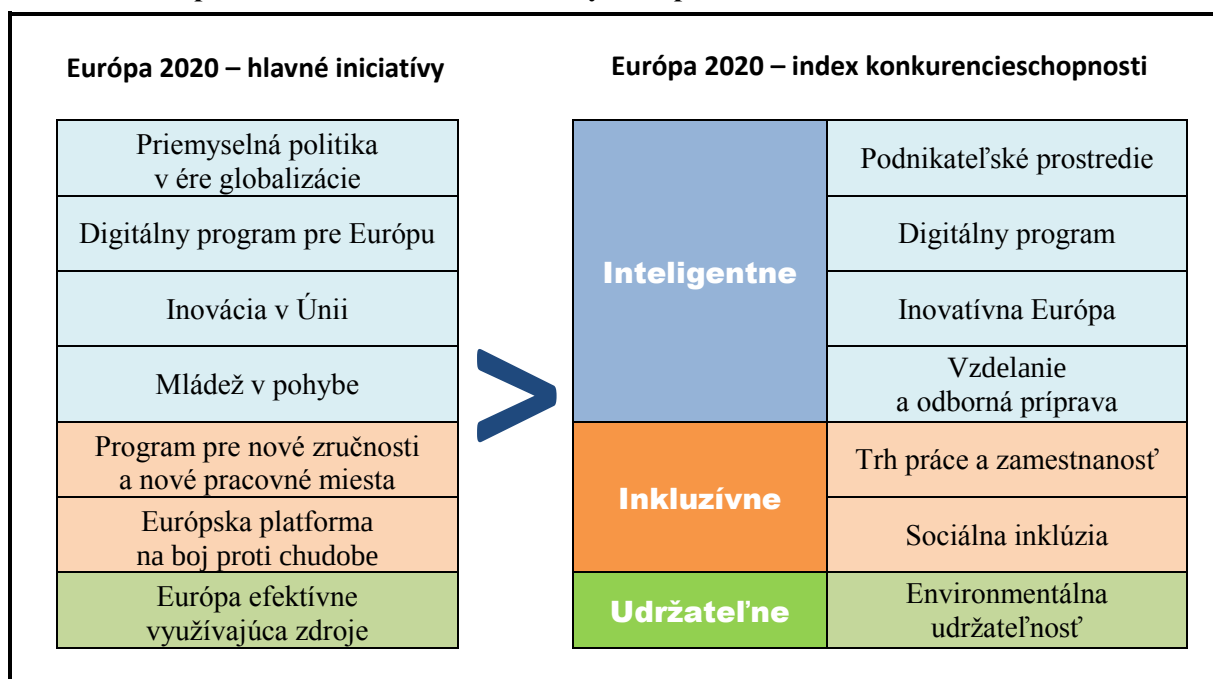
1.1 Európa 2020 – index konkurencieschopnosti

Na zistenie pozície Slovenska v pripravenosti na plnenie cieľov stratégie Európa 2020 v medzinárodnom porovnaní využijeme *Europe 2020 Competitiveness Index (Európsky index konkurencieschopnosti – EIK)* vypracúvaný Svetovým ekonomickým fórom a zverejnený v správe *The Europe 2020 Competitiveness Report. Building a more competitive Europe* (WEF, 2014). Ide o nový projekt, ktorého prvé vydanie vyšlo v roku 2012, druhé, o ktoré sa opierame, v roku 2014. Zámerom správ je vytvoriť platformu pre sústavný dialóg medzi podnikateľmi, občianskou spoločnosťou, vládami a európskymi inštitúciami o oblastiach vyžadujúcich pozornosť z hľadiska zlepšenia európskej konkurenčnej schopnosti. Má vhodne doplniť pravidelné monitorovanie pokroku Úniou a jej inštitúciami v dosahovaní cieľov stratégie EÚ 2020 prevažne o názory podnikateľskej komunity. Vychádza sa pritom z toho, že hlavné hybné sily konkurenčnej schopnosti si vyžadujú detailný pohľad na faktory, ktoré sú základom pokroku v značne širokej oblasti. V tomto kontexte, hodnotenie založené vo veľkej časti na názoroch ľudí, ktorí uskutočňujú väčšinu investícií, je veľmi významné.

V rámci EIK 2014 sa hodnotí spolu 71 indikátorov, ktoré sa agregujú do 7 pilierov a do 3 sub-indexov, ktoré hodnotia **inteligentný rast**, **inkluzívny rast** a **udržateľný rast**. Nadväznosť jednotlivých pilierov na hlavné iniciatívy stratégie Európa 2020 pozri v grafe 1

G r a f 1

Nadväznosť 7 pilierov EIK na hlavné iniciatívy Európa 2020

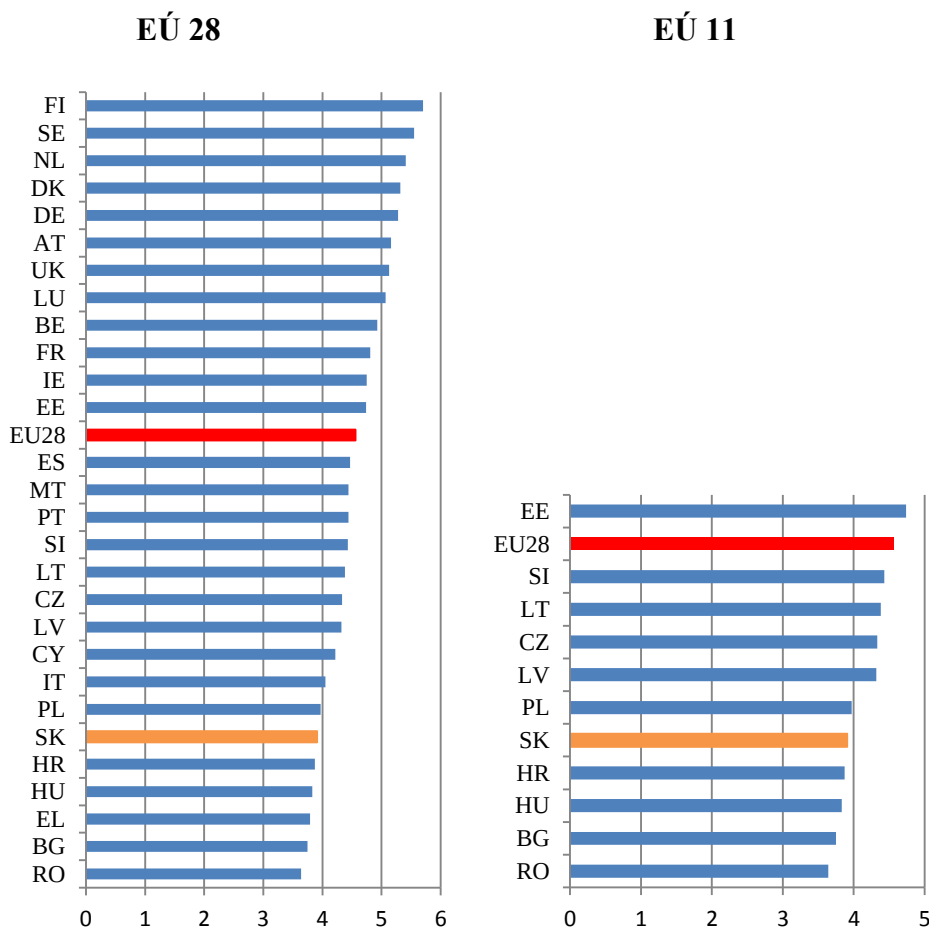
Prameň: WEF, 2014

Výsledky, ktoré dosiahlo Slovensko podľa EIK 2014, nie sú priaznivé. V súhrnnom indexe sa umiestnilo medzi ekonomikami EÚ 28 na 23. mieste (za Slovenskom sú Chorvátsko, Maďarsko, Grécko, Bulharsko a Rumunsko) a medzi postsocialistickými členskými štátmi (EÚ 11) na 7. mieste. Oproti výsledkom predchádzajúceho prieskumu (vydanie 2012) sa jeho umiestnenie zhoršilo o jedno miesto, keď sa pred Slovensko dostalo Poľsko.

V rámci ekonomík EÚ 28 najlepšie umiestnenie spomedzi ekonomík EÚ 11 dosiahlo Estónsko, ktoré jediné má skóre vyššie ako je priemer EÚ 28. Odstup Slovenska od Estónska je pritom výrazný (pozri graf 2).

G r a f 2

Pozícia Slovenska podľa EIK 2014 medzi ekonomikami

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov WEF, 2014

Dosiahnuté výsledky nezodpovedajú pozícii Slovenska podľa HDP na obyvateľa (v PPS) medzi krajinami EÚ 11, v rámci ktorých Slovensko má po Slovinsku a Českej republike najvyššiu hospodársku úroveň. Lepšie výsledky ako Slovensko však podľa EIK 2014 nedosahujú len Slovinsko a Česká republika, ale všetky pobaltské štáty a Poľsko.

Celkový pohľad na pozíciu slovenskej ekonomiky medzi EÚ 11 podľa súhrnného indexu, troch sub-indexov a jednotlivých pilierov poskytuje tabuľka 1.

T a b u ľ k a 1

Pozícia Slovenska a ostatných postsocialistických členských štátov EÚ (EÚ 11) podľa hlavných výsledkov Správy o konkurenčnej schopnosti Európa 2020

		EÚ 28	Estónsko	Slovinsko	Litva	Česko	Lotyšsko
EIK 2014	P	.	12	16	17	18	19
	S	4,56	4,74	4,43	4,38	4,33	4,32
Inteligentný rast	P	.	12	17	16	18	21
	S	4,53	4,73	4,24	4,25	4,23	4,02
Podnikateľské prostredie	P	.	12	25	17	16	15
	S	4,05	4,21	3,53	3,81	3,82	3,83
Digitálny program	P	.	8	18	15	17	19
	S	4,71	5,30	4,30	4,63	4,31	4,24
Inovatívna Európa	P	.	13	15	20	17	24
	S	4,34	4,28	4,25	3,65	4,03	3,24
Vzdelanie a odb. príprava	P	.	12	17	16	21	20
	S	5,00	5,12	4,88	4,90	4,76	4,76
Inkluzívny rast	P	.	12	15	17	13	18
	S	4,57	4,81	4,44	4,39	4,60	4,35
Trh práce a zamestnanosť	P	.	2	17	11	14	10
	S	4,15	4,88	3,90	4,38	4,18	4,43
Sociálna inklúzia	P	.	17	15	20	13	22
	S	4,99	4,73	4,98	4,39	5,02	4,27
Udržiateľný rast ¹	P	.	16	7	10	22	3
	S	4,68	4,67	5,17	4,93	4,18	5,48
		Poľsko	Slovensko	Chorvátsko	Maďarsko	Bulharsko	Rumunsko
EIK 2014	P	22	23	24	25	27	28
	S	3,97	3,91	3,87	3,83	3,75	3,64
Inteligentný rast	P	22	26	24	23	27	28
	S	3,99	3,69	3,72	3,84	3,64	3,51
Podnikateľské prostredie	P	19	22	27	26	24	23
	S	3,72	3,63	3,34	3,49	3,60	3,61
Digitálny program	P	23	27	22	21	25	28
	S	3,98	3,71	3,99	4,03	3,85	3,61
Inovatívna Európa	P	21	25	26	22	27	28
	S	3,43	3,22	3,15	3,37	3,14	2,88
Vzdelanie a odb. príprava	P	18	26	25	24	27	28
	S	4,85	4,20	4,39	4,47	3,98	3,95
Inkluzívny rast	P	23	21	25	22	24	26
	S	3,88	4,13	3,78	3,92	3,86	3,73
Trh práce a zamestnanosť	P	18	23	27	20	16	22
	S	3,87	3,68	3,37	3,76	4,07	3,68
Sociálna inklúzia	P	26	19	23	24	28	27
	S	3,89	4,58	4,18	4,09	3,65	3,79
Udržiateľný rast ¹	P	23	20	15	28	25	26
	S	4,07	4,34	4,67	3,59	3,94	3,94

Vysvetlivky: V druhom stĺpci P = poradie, S = skóre . ¹ Udržiateľný rast charakterizuje zároveň 7. pilier indexu Európa 2020 – environmentálnu udržiateľnosť.

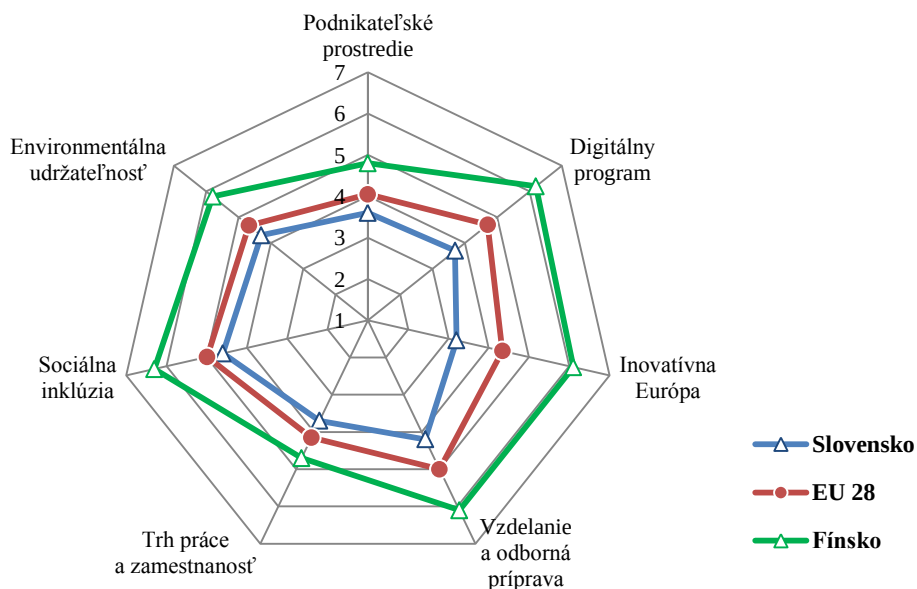
Prameň: WEF, 2014.

Ako vyplýva z informácií v tabuľke 1, Slovensko ani v jednom pilieri nedosahuje priemer EÚ 28 a od úrovne Fínska (1. miesto podľa EIK 2014) má mimoriadne veľký odstup. Estónsko, ktoré v rámci EÚ 11 dosahuje najlepšie umiestnenie, naopak, vo všetkých pilieroch okrem sociálnej inklúzie, prekračuje alebo sa vyrovnáva s priemerom EÚ 28. Pozri graf 3.

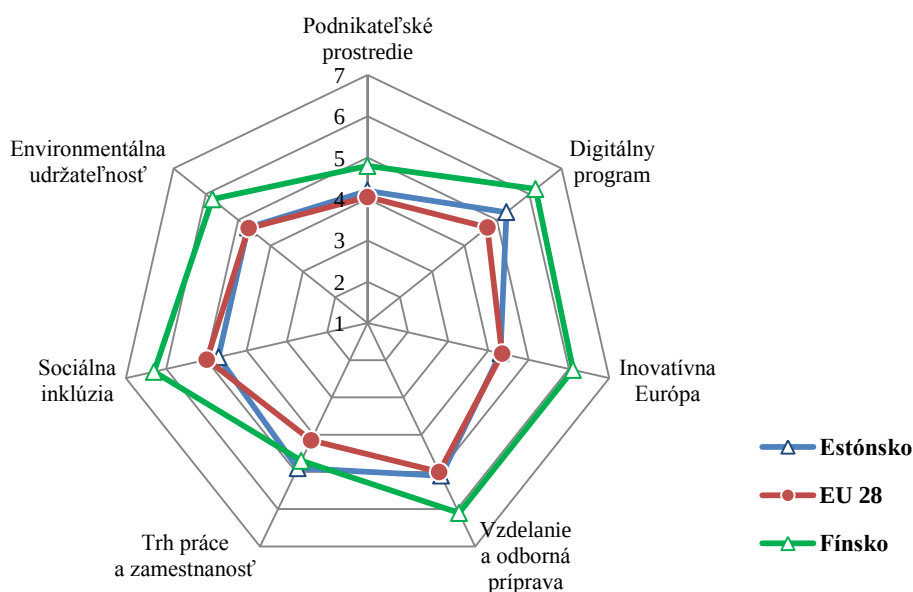
Graf 3

Slovensko a Estónsko v porovnaní s EÚ 28 a s Fínskom podľa skóre dosiahnutého v jednotlivých pilieroch EIK 2014

SLOVENSKO

ESTÓNSKO

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov WEF, 2014

1.2 Inteligentný rast

Najslabšie výsledky dosahuje Slovensko najmä pokiaľ ide o inteligentný rast (26. miesto v rámci EÚ 28), keď horšie sa umiestnili len Bulharsko a Rumunsko. V rámci danej skupiny indikátorov relatívne najlepšie umiestnenie sa dosiahlo v podnikateľskom prostredí

(22. miesto), najslabšie sa zisťuje v pilieri Digitálny program (27. miesto, horšie umiestnenie len Rumunsko), Vzdelanie a odborná príprava (26. miesto, horšie umiestnenie Bulharsko a Rumunsko) a Inovatívna Európa (25. miesto, horšie umiestnenie Chorvátsko, Bulharsko, Rumunsko). Napriek tomu, že tieto 4 piliere sa posudzujú osobitne, je zrejmé, že ich vzájomné previazanosť je veľmi významná. Schopnosť ekonomiky posunúť sa k poznatkovo náročnejším aktivitám s vyššou mierou pridanej hodnoty je daná tak jej kapacitou rozvíjať poznatky na základe výkonnejšieho inovačného a vzdelávacieho systému, efektívnejším využívaním technológií, osobitne IKT, ako aj skvalitnením podnikateľského prostredia, ktoré podporuje schopnosť uviesť nové poznatky na trh včas a efektívnym spôsobom. Na Slovensku nachádzame v tomto smere skôr nedostatky a bariéry v každom z týchto 4 pilierov.

V rámci *podnikateľského prostredia* sa uvádzajú najmä bariéry spôsobené vládnu politiku a to deformujúci vplyv daní a dotácií na konkurenciu (28. miesto a skóre 2,6)¹ a záťaž spôsobená vládnu reguláciou (26. miesto a skóre 2,7). Ukazovateľ rozsahu trhovej dominancie (25. miesto, 3,4 skóre) indikuje, že na Slovensku dominuje skôr niekoľko podnikateľských skupín a nie mnohé firmy. Zaujímavý je ukazovateľ „šírka hodnotového reťazca“, ktorý charakterizuje štruktúru ekonomických aktivít (1 = úzka, zahrňujúca najmä samostatné stupne hodnotového reťazca, napríklad ťažbu alebo produkciu; 7 = široká, predstavujúca celý hodnotový reťazec, napríklad produkciu a marketing, distribúciu, dizajn). Slovensko tu dosiahlo 21. miesto (skóre 3,7). Ak berieme do úvahy škálu, v ktorom sa daný ukazovateľ konkrétne v rámci ekonomík EÚ 28 pohybuje, t. j. medzi 6,1 v Nemecku a 3,2 v Bulharsku, tak vidieť, že Slovensko patrí medzi krajiny s relatívne úzkym hodnotovým reťazcom, v ktorom prevažuje produkcia patriaca v hodnotovom reťazci medzi aktivity s najnižšou pridanou hodnotou.

V rámci digitálneho programu sa hodnotia 3 skupiny otázok a to pripravenosť na IKT, využívanie IKT a účinok IKT. Pripravenosť na IKT je na Slovensku v rámci EÚ 28 najslabšia (umiestnenie na poslednom mieste) a to najmä „vďaka“ najslabšiemu umiestneniu podľa niektorých technických parametrov internetu, ale aj horšiemu hodnoteniu vládnych aktivít v porovnaní s inými ekonomikami EÚ 28 v danej oblasti (vládna stratégia pre IKT a rozvinutosť právnych noriem pre IKT – obe na 25. mieste). Úroveň využívania a účinnosti IKT značne oslabuje nízka miera komunikácie medzi vládou a občanmi a to jednak z hľadiska poskytovania služieb pre obyvateľstva ako aj z hľadiska možnej participácie občanov na rozhodovaní o verejných politikách.²

Mnohé indikátory v rámci 3. piliera *Inovatívna Európa* majú charakter konkurenčnej nevýhody, t. j. umiestnenie Slovenska podľa nich je horšie ako celkové umiestnenie Slovenska podľa EIK 2014 (pozri tabuľku 2).

¹ Väčšina indikátorov sa hodnotí na škále 1 – 7, pričom najmenej priaznivá situácia = 1 a najpriaznivejšia situácia = 7; za niektoré indikátory sa uvádzajú konkrétne (tvrdé) údaje, medzi ne patria aj ukazovatele, ktoré sa už pôvodne konštruujú v rámci istej škály (napr. 0 – 1), v daných prípadoch sa neuvádzajú skóre.

² Podľa OSN E-government Survey 2012: E-government for the people a to „Government Online Service Index“ a „E-participation Index“. V rámci škály 0 – 1, dosahuje Slovensko v prvom prípade hodnotu 0,5 a umiestnenie 27, v druhom hodnotu 0,1 a umiestnenie 25.

Tabuľka 2

**Pozícia SR a ostatných ekonomík EÚ 11 podľa vybraných indikátorov
Inovatívna Európa.**

	SK	EE	SI	LT	CZ	LV	PL	HR	HU	BG	RO
Výdavky na VaV/HDP	24	7	6	19	11	23	20	21	18	26	28
Spolupráca univerzít s priemyslom vo VaV	26	15	20	12	14	22	23	24	16	27	25
Kapacity pre inovácie	24	13	18	15	12	21	20	27	25	26	22
Vládne obstaranie moderných tech. produktov	26	6	23	21	24	18	20	27	22	16	17
Dostupnosť najnovších technológií	25	15	17	16	20	19	27	22	21	26	28
Charakter konkurenčnej výhody	28	22	16	21	17	23	25	19	24	27	26

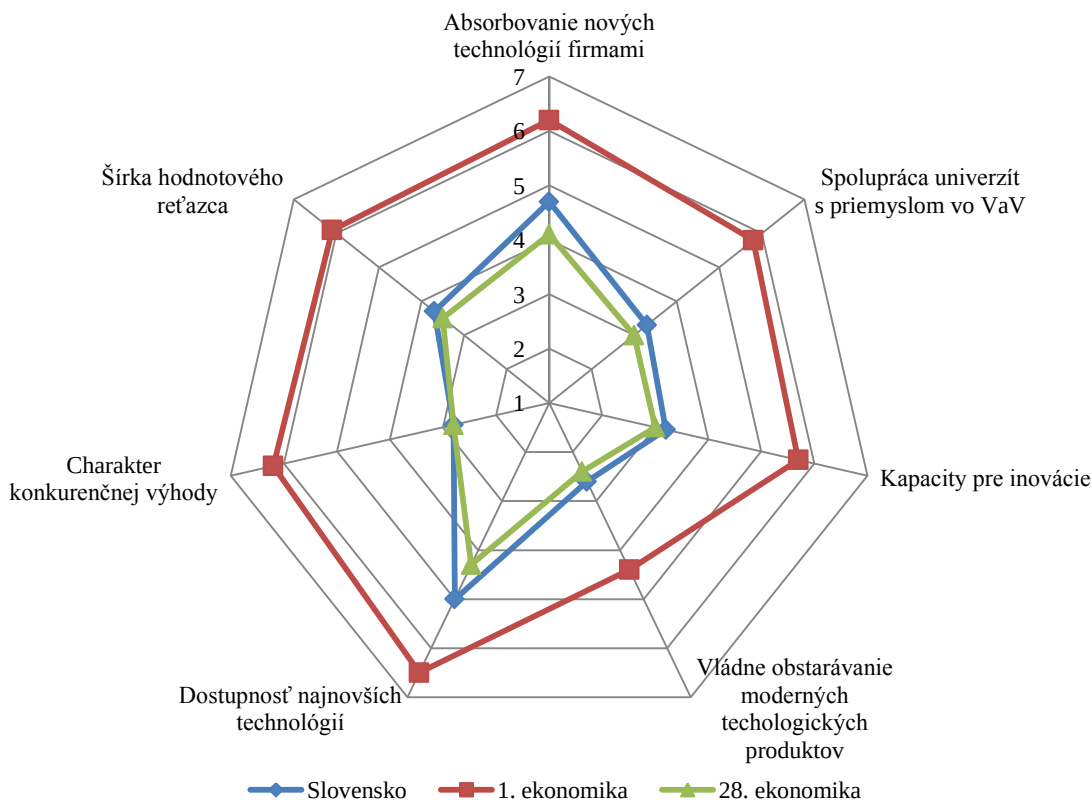
Prameň: WEF, 2014.

Ako vidieť v tabuľke 2, väčšina ekonomík EÚ 11 dosahuje v rámci jednotlivých indikátorov podstatne lepšie výsledky ako Slovensko. Len v niektorých prípadoch sa vyskytuje horšie umiestnenie ako Slovensko (v tabuľke zvýraznené údaje).

Ak porovnáme dosiahnuté skóre za Slovensko s výsledkami dosiahnutými v tom ktorom indikátore s ekonomikami na 1. a 28. mieste možno zistiť, že pozícia Slovensko je veľmi blízka k najmenej priaznivým a značne vzdialená od najpriaznivejších pozícií v rámci EÚ 28 (pozri graf 4).

Graf 4

Slovensko v porovnaní s najlepšie a najhoršie hodnotenou ekonomikou EÚ 28 podľa skóre dosiahnutého vo vybraných indikátoroch významných pre inovačný proces.

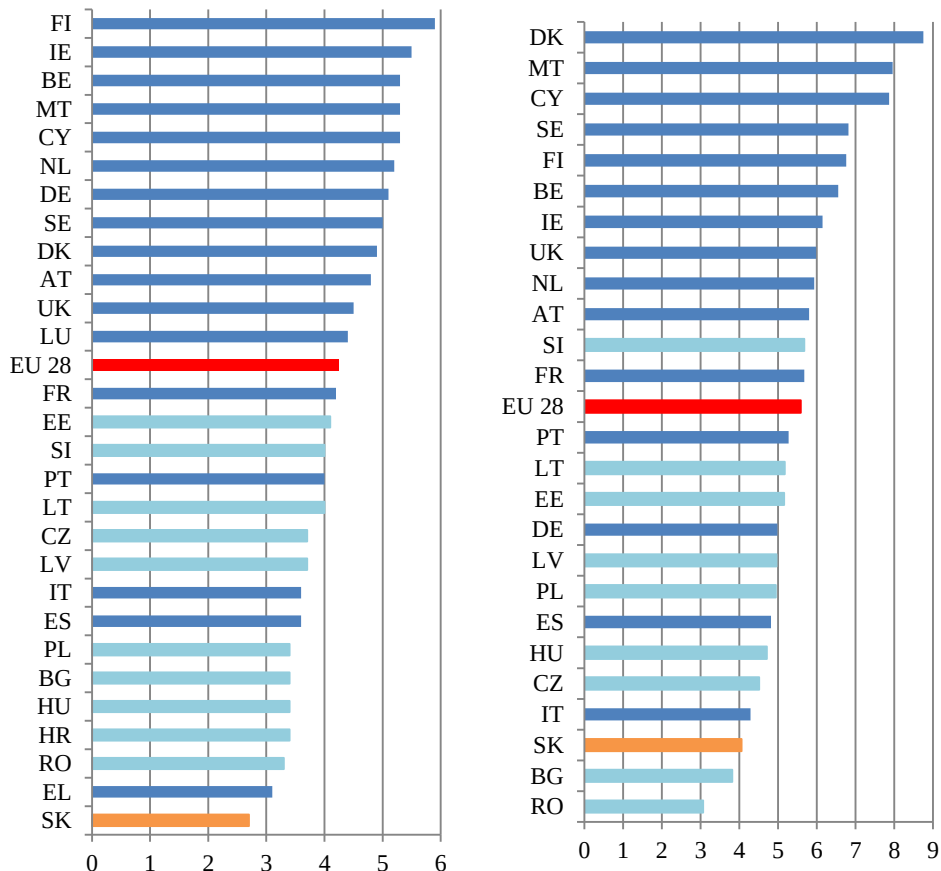
Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov WEF, 2014

Úplné najhoršie výsledky dosahuje Slovensko v celej EÚ 28 v indikátore „charakter konkurenčnej výhody“, ktorý charakterizuje na čom sa zakladá konkurenčná výhoda podnikov krajiny na medzinárodných trhoch (1 = nízke náklady práce alebo prírodné zdroje, 7 = jedinečnosť produktov alebo procesov). Slovensko tu dosahuje skóre 2,8, čo preukazuje, že cenová konkurencia stále tvorí základ slovenskej medzinárodnej konkurencieschopnosti. Tento ukazovateľ veľmi úzko súvisí s indikátorom „šírka hodnotového reťazca“, ktorý charakterizuje rámec, v ktorom sa štruktúra slovenskej ekonomiky nachádza.

V 4. pilieri *Vzdelanie a odborná príprava*, ktorý tiež tvorí súčasť Inteligentného rastu, Slovensko má jedno z najslabších ohodnotení (26. miesto, horšie umiestnenie dosiahlo len Bulharsko a Rumunsko). Úplne najhoršie medzi ekonomikami EÚ 28 je ohodnotená kvalita vzdelávacieho systému. Umiestnenie ekonomík EÚ 11 je podľa tohto indikátora celkovo slabšie; aj Estónsko, ktoré je v pilieri Vzdelanie a odborná príprava na 12. mieste, sa v sledovanom indikátore umiestnilo na 14. mieste. V druhej polovici „rebríčka“ sa podľa kvality vzdelávacieho systému nachádzajú len niektoré ekonomiky EÚ 15 a to práve tie, ktoré mali v posledných rokoch problémy (Portugalsko, Taliansko, Španielsko a Grécko). Kvalita vzdelávacieho systému je vo veľkej miere ovplyvnená aj výdavkami na vzdelanie (pozri graf 5).

G r a f 5

Poradie ekonomík EÚ 28 podľa kvality vzdelávacieho systému - skóre (ľavý graf) a podľa verejných výdavkov na vzdelanie - % z HDP (pravý graf)

Prameň: Spracovanie podľa údajov WEF, 2014 (kvalita vzdelávacieho systému) a databázy EÚ (výdavky).

Predchádzajúc dve zobrazenia jasne signalizujú výrazné zaostávanie Slovenska v skvalitňovaní vzdelávacieho systému, a to nielen pokiaľ ide o jeho systémové usporiadanie, ale aj pokiaľ ide o investície do vzdelania, ktoré na Slovensko v pomere k HDP dlhodobo stagnujú na relatívne nízkej úrovni. Najvyššiu úroveň výdavkov sa v samostatnej SR dosiahla v roku 1995 – 5 %, v nasledujúcich rokoch to bolo priemerne 4,1 %.

Ako druhé najhoršie sa v rámci 4. piliera hodnotí kvalita škôl zameraných na manažment. Slabé je aj umiestnenie podľa výsledkov PISA: Slovensko je tu na 4. mieste od konca, horšie už je len Grécko, Bulharsko a Rumunsko. Je pozoruhodné, že niektoré ekonomiky EÚ 11 dosahujú v tom smere vynikajúce výsledky. Medzi ne patri napríklad Estónsko a Poľsko, ktoré sa po Fínsku umiestnili na 2. a 3. mieste.

Celkove možno konštatovať, že Slovensko patrí medzi ekonomikami EÚ 28 z hľadiska *pripravenosti na inteligentný rast k najslabším ekonomikám* a to napriek jeho úspešnému hospodárskemu rastu a výborným výsledkom vo zvyšovaní hospodárskej úrovne na obyvateľa. Slovensko sa v podstate dostalo do zložitej situácie. Na jednej strane sa úspešnou podporou zahraničných investorov podarilo rozšíriť výrobné kapacity a zamestnanosť, rozvinúť úplne nové výrobné odvetvia spracovateľského priemyslu, vstúpiť na nové trhy, ale aj naučiť sa zaobchádzať s modernými výrobnými zariadeniami, technologickými procesmi a oboznámiť sa s modernými metódami organizácie práce a podnikov. V priebehu krátkeho obdobia sa tak SR stala konkurencieschopnou aj v niektorých technologicky náročných odvetviach.

Na strane druhej, však zahraniční investori premiestňujú do menej rozvinutých ekonomík prevažne tie činnosti, ktoré sú pracovne náročné a vyžadujú si predovšetkým relatívne dobre kvalifikovanú a lacnú pracovnú silu. Oblasti podnikania s vysokou mierou pridanej hodnoty, oblasti s vysokou zodpovednosťou za prijatie podnikateľských rozhodnutí (špičkový manažment, plánovanie, výskum a vývoj), príp. kompetenčné centrá medzinárodné pôsobiacich koncernov zostávajú v prevažnej miere v domovskej krajine materskej firmy alebo v krajine, kde sídlia dominantní vlastníci medzinárodnej spoločnosti.³

Uvedený charakter „deľby práce“ medzi technologicky vyspelými a menej vyspelými ekonomikami sťažuje technologické dobiehanie. Ako upozorňuje Srholec (2006), pri súčasnom vysoko globalizovanom a fragmentovanom produkčnom systéme, môže ekonomika, napriek vysokému podielu poznatkovo náročných tovarov v exporte, *zostať ekonomikou so špecializáciou na aktivity, ktoré sú technologicky málo náročné a nevyžadujú si vysoko kvalifikovanú pracovnú silu* (napríklad montážne práce).⁴ Rozvíjajúce sa ekonomiky sú v dôsledku

³ Informačná revolúcia, ktorá umožnila a zlacnela koordináciu a kontrolu na diaľku pomohla firmám z technologicky vyspelých ekonomík kombinovať špecifické firemné know-how s nízko-nákladovou prácou v zahraničí.. Produkčné fázy, predtým vykonávané v tesnej blízkosti sú v dôsledku druhého globalizačného „odviazania“ (unbundling) teraz geograficky rozptýlené. Podľa: Baldwin (2012). Pre rozvíjajúce sa ekonomiky je charakteristický vysoký podiel dovážaných medziproduktov vo vývoze (tzv. „factory economies“) na rozdiel od „headquarter economies“, ktorých export obsahuje relatívne málo importovaných medziproduktov.

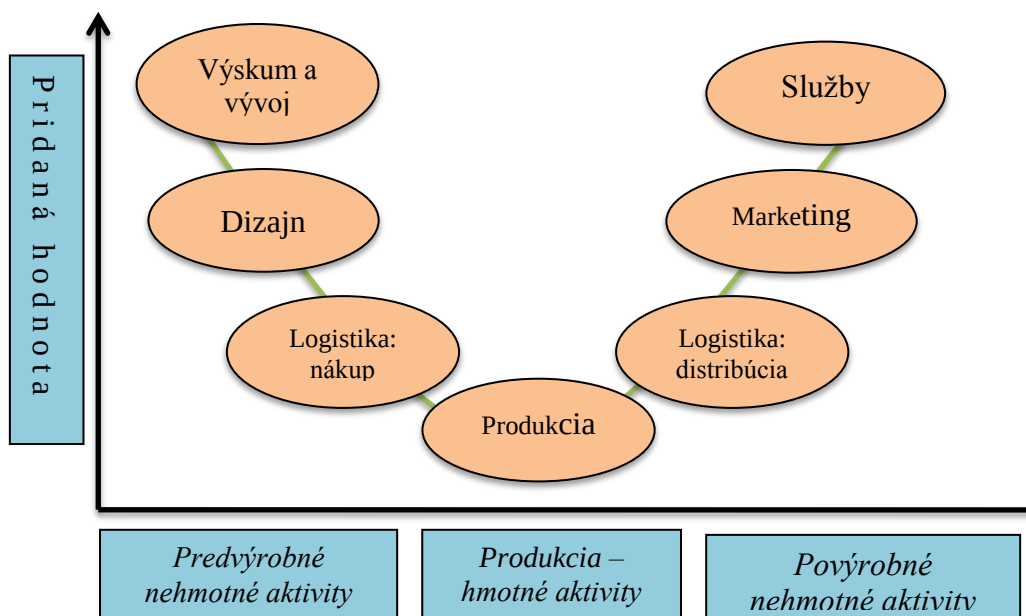
⁴ Rast v ekonomikách strednej a východnej ekonomiky sa zakladal predovšetkým na realokáciach a na raste efektívnosti prostredníctvom rozširovania výrobných kapacít a priamych zahraničných investícií, t. j. na *statických*

daných vzťahov (Kadeřábková, 2006), vtiahnuté do istého začarovaného kruhu s nízkou úrovňou ľudského kapitálu, nízkou technologickou náročnosťou a slabým inovačným potenciálom. Zdá sa, že Slovensko sa do takejto situácie dostalo. Svedčí o tom slabý záujem zahraničných investorov o výskum a inovácie domáceho pôvodu, domácich vysokokvalifikovaných odborníkov,⁵ ako aj celkový dopyt po nehmotných aktivitách.⁶ Úsilie o skvalitnenia vzdelania, podporu VaV a inovácií nevyhnutné najmä v domácom podnikateľskom sektore a vôbec celkové zameranie na kvalitatívne faktory hospodárskeho do určitej miery tlmilo, podľa nášho názoru, aj „nadšenie“ z dobrých dosiahnutých hospodárskych výsledkov. Ako vyplýva z predtým charakterizovanej slabej pripravenosti Slovenska na inteligentný rast, zanedbalo sa formovanie vlastnej výkonnej výskumnej, technologickej a inovačnej základne. Úspešné prekonanie tohto zaostávania za vyspelejšími ekonomikami je vo veľkej miere determinované kvalitou ľudského kapitálu. Najslabšie ohodnotenie kvality vzdelávacieho systému Slovenska medzi ekonomikami EÚ 28 však naznačuje, že aj v tomto smere nie je Slovensko na inteligentný rast dobre pripravené.

Úzky hodnotový reťazec zameraný predovšetkým na produkciu a menej na nehmotné aktivity nepriaznivo ovplyvňuje tvorbu pridanej hodnoty, ktorá je v porovnaní so širokým hodnotovým rámcom podstatne nižšia. Tvar hodnotového reťazca pozri v grafe 6.

G r a f 6

Lokalizácia pridanej hodnoty v hodnotovom reťazci

Prameň: Warwick (2013). Prevzaté od Gary Gereffi, prezentácia na OECD workshope, September 2010.

modernizačných efektoch. kým budúci rast sa bude musieť zakladať na *dynamických modernizačných efektoch*, t. j. na akumulácii technologických schopností a na schopnosti osvojiť si externé efekty PZI. Podľa: Radosevic, 2006.

⁵ Charakteristické je v tomto smere volanie po odborných profesiách potrebných vo výrobe.

⁶ Je viac než zrejmé, že ak má daná ekonomika komparatívnu výhodu v nízkych mzdových nákladoch, investori sa bude usilovať čo najviac využívať práve tento faktor.

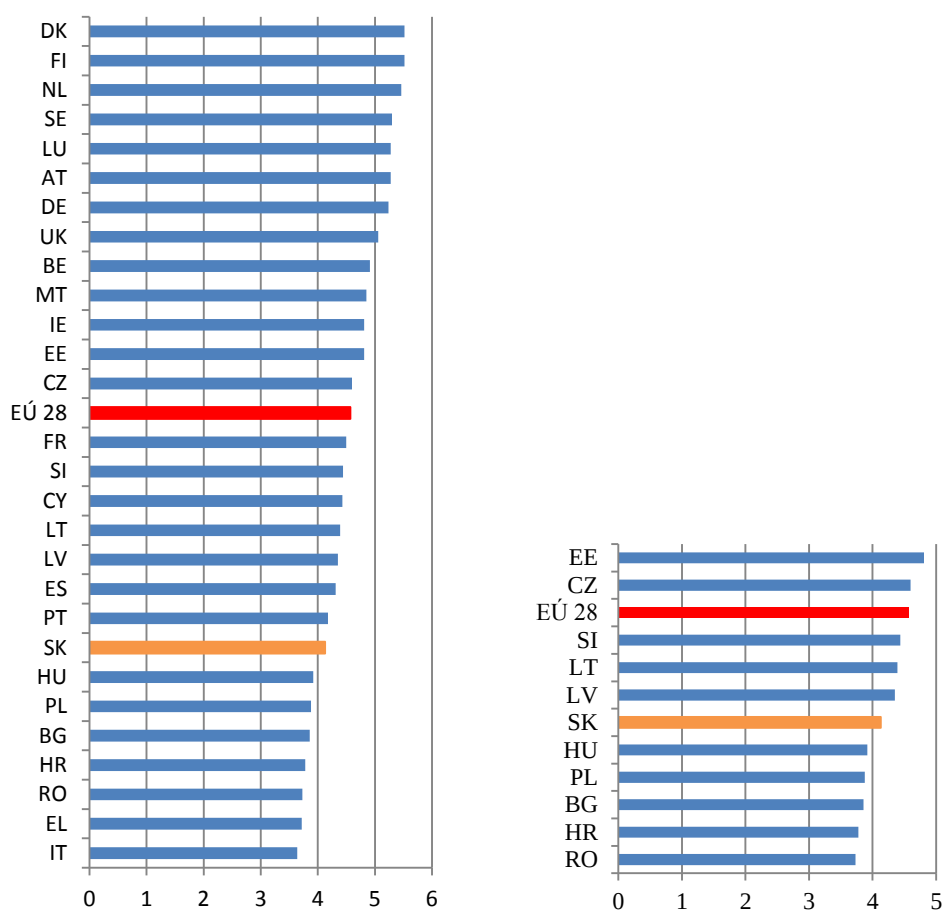
Znázornená krivka hodnotového reťazca (tzv. úsmevná krivka) je výsledkom presunu pracovne náročnej výroby a montážnych aktivít k výrobcom s nízkymi mzdami čo vedie k podstatne nižšiemu podielu na pridanej hodnote v porovnaní s výrobcami, ktorí sa orientujú aj, alebo hlavne na predvýrobné a povýrobné nehmotné aktivity (ekonomiky so širokým rozsahom hodnotového reťazca). O značnej diferencii medzi Slovenskom a napríklad Nemeckom (1. miesto medzi ekonomikami EÚ 28 podľa šírky hodnotového reťazca) svedčia konkrétne ekonomické výsledky získané z národných účtov: na jednotku outputu pripadalo v ekonomike Nemecka v roku 2011 a 2012 o 23 % viac pridanej hodnoty ako na Slovensku, v spracovateľskom priemysle je to až o 43-45 % viac.

1.3 Inkluzívny rast

V sub-indexe *Inkluzívny rast* dosiahlo Slovensko o niečo lepšie umiestnenie (21. miesto) ako v celkovom EIK 2014 a podstatne lepšie ako v sub-indexe *Inteligentný rast*. Aj táto pozícia je však hlboko pod priemerom EÚ 28 a priemerná v rámci EÚ 11 (pozri grafe 7).

Graf 7

Pozícia Slovenska podľa skóre inkluzívneho rastu medzi ekonomikami EÚ 28

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov WEF, 2014

V rámci inkluzívneho rastu sa Slovensko umiestňuje v pilieri 5 – *Pracovný trh a zamestnanosť* na 23. mieste, ktorý sa sleduje v dvoch skupinách. V prvej ide o efektívnosť pracovného trhu – Slovensko sa tu umiestňuje na 19. mieste, pričom jednotlivé indikátory sa pohybujú pod priemerom EÚ 28 s výnimkou ukazovateľa charakterizujúci vzťah medzi mzdami a produktivitou. Slovensko je ohodnotené ako jedna zo 6 ekonomík, v ktorej sú mzdy najsilnejšie viazané na produktivitu (skóre 4,6) pri najvyššom skóre 4,9 (Estónsko), najnižšom skóre 2,9 (Taliansko) a priemernom skóre 4,0. Táto „konkurenčná výhoda“ je pre Slovensko typická a spolu s ukazovateľom charakteru konkurenčnej výhody zvyrazňuje závislosť jeho konkurenčnej schopnosti od udržania relatívne nízkych miezd.

Druhá skupina indikátorov v rámci 5. piliera charakterizuje pracovnú participáciu, v ktorej sa Slovensko umiestňuje na 4. najhoršom mieste (skóre 3,7), horšie sa umiestňuje už len Chorvátsko (3,6), Grécko (3,5) a Taliansko (3,1). Najlepšie výsledky dosahuje Dánsko (skóre 5,7) za ktorým Slovensko zaostáva až o 2 body. V rámci tejto skupiny sa sleduje aj podiel nezamestnaných mladých ľudí 15 – 24 ročných, ktorá podľa údajov v EIK 2014 dosahuje na Slovensku 33,6 % pri celkovom priemere 26,5 % (umiestnenie 22). Horšie výsledky dosahujú južné štáty EÚ (Taliansko, Portugalsko, Grécko, Španielsko), Cyprus a Chorvátsko). V rámci ekonomík EÚ 11 sa Slovensko umiestňuje za Chorvátskom, menšiu nezamestnanosť mladých majú všetky ostatné ekonomiky EÚ 11. Mimoriadne veľké rozpätie medzi ekonomikou s najnižšou a najvyššou nezamestnanosťou mladých (7,9 % v Nemecku a 55,7 % v Španielsku) signalizuje, že vhodný vzdelávací systém a systematická starostlivosť vlád o odstránenie bariér pre zamestnávanie mladých ľudí umožňuje aj v zložitých ekonomických podmienkach dosiahnuť priaznivé výsledky. Slovenská vláda sa síce v ostatnom čase usiluje podporiť zamestnávanie mladých ľudí. Ide však predovšetkým o opatrenia na podnecovanie záujmu firiem o prijímanie mladých pracovníkov, ktoré pôsobia krátkodobo. Na uplatnenie koncepčných prístupov riešiacich základné príčiny neschopnosti mladých ľudí uplatniť sa na trhu práce, Slovensko čaká a ich výsledky sa dostavia až po dlhšom období.

Najlepšiu pozíciu (v porovnaní s ostatnými piliermi) má Slovensko v pilieri 6 – *Sociálna inklúzia* (19. miesto). Tento výsledok pozitívne ovplyvnilo najmä veľmi dobrý výsledok (4. miesto) v hodnotení príjmovej nerovnosti (25,3 podľa Giniho koeficienta na škále 0 – 100). Relatívne dobre sa hodnotí aj účinnosť vládneho úsilia na zníženie príjmovej nerovnosti (18. miesto). Treba, pravda, vziať do úvahy, že súčasná nízka úroveň príjmovej nerovnosti sa dosahuje pri celkovo nízkych príjmoch. Zvýšenie príjmov môže prebiehať nerovnomerne a príjmovú nerovnosť zvýšiť.

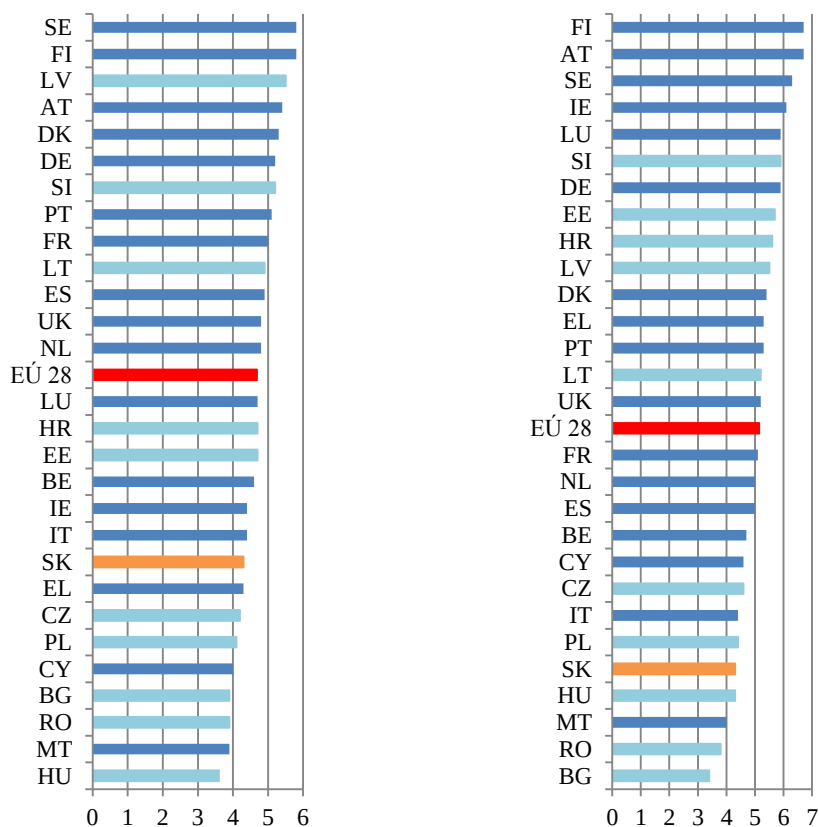
1.4 Udržateľný rast

Posledný sub-index so 7. pilierom – *Environmentálna udržateľnosť* dotvára celkový profil konkurencieschopnosti ekonomík EÚ. Tento pilier je po sociálnej inklúzii za Slovensko hodnotený ako druhý najlepší pilier (v rámci EÚ 28 ako 20., v rámci EÚ 11 ako 6., t. j.

priemerný). Kvalita prírodného prostredia, ako jeden z indikátorov piliera 7, sa hodnotí o niečo horšie – 24. miesto medzi EÚ 28. Bližšie pozri graf 8.

G r a f 8

Pozícia Slovenska podľa skóre sub-indexu environmentálnej udržateľnosti (ľavý graf) a podľa skóre kvality prírodného prostredia (pravý graf).

Prameň: Vlastné spracovanie podľa údajov WEF, 2014

Medzi ostatnými indikátormi veľmi dobré ohodnotenie má podiel produkcie elektriny z obnoviteľných zdrojov (14. miesto), pomer medzi emisiou CO₂ a použitou energiou (9. miesto; v ďalších sledovaných indikátoroch sa hodnotenie Slovenska pohybuje medzi 17. a 25. miestom).

Celkove možno konštatovať, že v indikátoroch inklúzie a environmentálnej udržateľnosti je Slovensko o niečo úspešnejšie ako v indikátoroch inteligentného rastu.

2. CIELE SLOVENSKA ZAMERANÉ NA PLNENIE STRATÉGIE EURÓPA 2020

Od prijatia stratégie Európa 2020 vláda Slovenskej republiky prijala celý rad dokumentov zameraných na naplnenie jej cieľov. Pre posúdenie cieľov Slovenska sú v súčasnosti aktuálne a z hľadiska ich vplyvu na štrukturálne zmeny v ekonomike najvýznamnejšie najmä dva dokumenty a to Národný program reforiem SR 2014 (NPR 2014) a Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu SR (RIS3).

2.1 Národný program reforiem SR

Národné ciele stratégie Európa 2020 obsiahnuté v NPR 2014 tvoria súbor štrukturálnych indikátorov, ktoré si vláda SR určila na sledovanie pokroku v štrukturálnych politikách. Pozostáva z ukazovateľov EÚ 2020 vytýčené Európskou komisiou (EK) a doplnené o ďalšie ukazovatele, ktoré pokrývajú všetky priority vlády SR. Pozri tabuľku 3.

Tabuľka 3
Národné ciele Európa 2020¹

				2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	Cieľ 2020
Fiškálna politika a verejné financie													
	1	Ukazovatele dlhodobej udržateľnosti (GAP) (% HDP)	SK EÚ	-	-	-	-	9,5	9,2	6,8	4,3	-	0
	2	Efektívnosť výberu daní (%)	SK EÚ 22	74,8	69,7	64,1	65,1	57,9	56,7	57,6	53,0	-	72,0
				71,3	72,7	72,8	71,0	65,8	66,8	67,2	67,2	-	-
Vzdelávanie, veda a inovácie													
	3	PISA (priemer dosiahnutých bodov)	SK OECD	-	482	-	-	488	-	-	472	-	505
				-	496	-	-	497	-	-	497	-	-
EÚ	4	Predčasné ukončenie školskej dochádzky (% vo vekovej skupine 18 - 24 rokov)	SK EÚ	6,3	6,6	6,5	6,0	4,9	4,7	5,1	5,3	6,3	6,0
				15,7	15,4	14,9	14,7	14,2	13,9	13,4	12,7	12,0	10,0
	5	Citácie (% 100 = priemer EÚ)	SK EÚ	36	40	38	41	36	35	38	52	-	70
				-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
EÚ	6	Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie (% vo vekovej skupine 30 - 34 rokov)	SK EÚ	14,3	14,4	14,8	15,8	17,6	22,1	23,4	23,7	26,2	40
				27,9	28,8	29,9	31,0	32,1	33,5	34,5	35,7	36,6	40
EÚ	7	Výdavky na výskum a vývoj (% HDP)	SK EÚ	0,51	0,49	0,46	0,47	0,48	0,63	0,68	0,82		1,2
				1,82	1,84	1,84	1,91	2,01	2,00	2,04	2,06		3,0
	8	High-tech export (% na celkovom exporte)	SK EÚ	6,4	5,8	5,0	5,2	5,9	6,6	6,6	8,2		14,0
				14,1	13,8	12,3	12,3	13,1	12,3	11,6	11,6		-
Zamestnanosť a sociálna inklúzia													
	9	Miera dlhodobej nezamestnanosti (% aktívneho obyvateľstva nad 15 rokov)	SK EÚ	11,8	10,3	8,3	6,7	6,5	9,3	9,3	9,4	10,0	3,0
				4,2	3,8	3,1	2,6	3,0	3,9	4,2	4,7	5,1	-
EÚ	10	Miera zamestnanosti (% vo vekovej skupine 20 - 64 rokov)	SK EÚ	64,5	66,0	67,2	68,8	66,4	64,6	65,0	65,1	65,0	72,0
				67,9	68,9	69,8	70,3	68,9	68,5	68,5	68,4	68,3	75,0
EÚ	11	Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením (% populácie)	SK EÚ	32,0	26,7	21,3	20,6	19,6	20,6	20,6	20,5		17,2
				25,7	25,3	24,4	23,7	23,2	23,7	24,3	24,8		19,4
Podnikateľské prostredie													
	12	Doing Business (poradie v rebríčku Svetovej banky)	SK EÚ	-	-	-	37	35	40	43	46	43	15
				-	-	-	37	38	38	37	40	40	-
	13	Index regulácie trhu produktov (bodové hodnotenie)	SK EÚ	-	-	-	1,57	-	-	-	-	1,31	1,2
				-	-	-	1,51	-	-	-	-	1,41	-
	14	E-government index (%)	SK EÚ	-	37,3	42,3	-	58,6	62,0				90
				-	47,0	52,9	-	61,4	69,1				-
Transparentné prostredie a vymožiteľnosť práva													
	15	Korupcia (%)	SK EÚ	59	-	59	-	61	-	56	-	-	80
				67	-	78	-	80	-	77	-	-	-
Zdravie													
	16	Roky zdravého života (očakávaný počet rokov pri narodení)	SK EÚ	55,9	54,5	55,8	52,3	52,5	52,3	52,2	53,3	-	60
				61,8	62,1	62,1	61,6	61,6	62,1	61,8	61,6	-	-
Environmentálna udržateľnosť													
EÚ	17	Emisie skleníkových plynov mimo ETS (% zmena voči roku 2005)	SK EÚ	-	-1,7	-5,8	0,8	-5,1	2,7	-2,1	-8,4	-	+13
				-	-1,0	-3,4	-2,7	-6,8	-5,2	-9,4	-10,6	-	-
EÚ	18	Podiel OZE na hrubej konečnej spotrebe (%)	SK EÚ	5,5	5,9	7,3	7,5	9,3	9,0	10,3	10,4	-	14
				8,5	9,0	9,7	10,4	11,6	12,5	13,0	14,1	-	20
EÚ	19	Konečná energetická spotreba (% zmena voči priemeru rokov 2001- 2005)	SK EÚ	-	0	-1,8	0,9	-7,0	0,9	-5,3	-9,6	-	-11,0
				-	1,8	0,1	0,5	-5,3	-0,8	-5,3	-5,6	-	-
	20	EPI	SK EÚ	72,6	72,7	73,0	74,3	74,7	74,8	74,4	74,5	-	76,1
				70,5	70,8	71,1	71,9	72,2	72,4	72,2	72,4	-	-

¹ Vysvetlivky k jednotlivým ukazovateľom sa nachádzajú v Prílohe 1.

Ako vidieť v tabuľke 3, Slovensko si v niektorých indikátoroch stanovila menej náročné ciele v porovnaní s tými, ktoré stanovila EK. Otázne sú najmä výdavky na výskum a vývoj, v ktorých Slovensko v súčasnosti zaostáva a zrejme aj v budúcnosti (súdiac podľa stanoveného cieľa do roku 2020) bude výrazne zaostávať (pozri tabuľku 4).

T a b u ľ k a 4

Situácia v jednotlivých členských štátoch z hľadiska ich cieľov vo VaV intenzite

	Intenzita VaV					Pridaná hodnota
	2012	Cieľ 2020	Priemerný ročný rast (%) 2000 – 2012 ⁽¹⁾	Priemerný ročný rast (%) 2007 – 2012 ⁽²⁾	Priemerný ročný rast (%) na dosiahnutie cieľa 2020 2012 – 2020	Sektory náročné na VAV ako % všetkých sektorov 2012 ⁽³⁾
Fínsko	3,55	4,00	+0.5	+0.5	1,5	10,7
Švédsko	3,41	4,00	-0.6	-0.2	2,0	13,8
Dánsko	2,98	3,00	+3.0	+3.0	0,1	9,6
Nemecko	2,98	3,00	+1.6	+3.3	0,1	16,8
Rakúsko	2,84	3,76	+3.2	+2.5	3,6	11,0
Slovensko	2,80	3,00	+0.7	+12.7	0,9	14,0
Francúzsko	2,29	3,00	+1.0	+1.0	3,4	8,3
Belgicko	2,24	3,00	+1.1	+3.4	3,7	9,7
Estónsko	2,18	3,00	+11.3	+15.1	4,1	8,8
Holandsko	2,16	2,50	-0.4	+0.9	1,9	8,9
EÚ	2,07	3,00	+0.9	+2.4	4,7	11,4
Česká republika	1,88	na ⁽⁴⁾	+4.1	+6.6	-	16,2
Írsko	1,72	2,00 ⁽⁵⁾	+3.7	+6.1	1,9	19,0
Veľká Británia	1,72	Na	-0.3	-0.3	-	10,6
Portugalsko	1,50	3,00	-0.1	-0.1	9,1	7,0
Luxembursko	1,46	2,30 - 2,60	-1.1	-1.6	5,9 ⁽⁶⁾	8,3
Španielsko	1,30	2,00	+3.0	+0.5	5,5	7,7
Maďarsko	1,30	1,80	+5.0	+5.7	4,2	17,4
Taliansko	1,27	1,53	+1.7	+1.5	2,4	10,4
Litva	0,90	1,90	+3.6	+2.2	9,8	7,2
Poľsko	0,90	1,70	+2.8	+9.7	8,3	8,4
Malta	0,84	2,00	+6.3	+8.1	11,5	11,5
Slovensko	0,82	1,20	+2.0	+12.3	4,8	13,1
Chorvátsko	0,75	1,40	-2.4	-1.3	8,1	Na
Grécko	0,69	1,21	+0.6	+3.5	7,3	5,3
Lotyšsko	0,66	1,50	+3.3	+2.0	10,8	5,9
Bulharsko	0,64	1,50	+1.9	+7.1	11,3	9,4
Rumunsko	0,49	2,00	+2.3	-4.2	19,2	11,9
Cyprus	0,46	0,50	+5.4	+1.1	1,0	4,7

Prameň: DG Research and Innovation - Unit for the Analysis and Monitoring of National Research Policies.

Údaje: Eurostat http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_en.pdf 2-s. tab.

Poznámky:

(1) SI: 2000-2007; NL, RO: 2000-2010; EL: 2001-2007; HR: 2002-2012; HU, MT: 2004-2012; SE: 2005-2012; DK: 2007-2012; PT: 2008-2012; FR: 2010-2012.

(2) NL, RO: 2007-2010; SI: 2008-2010; PT: 2008-2012; FR: 2010-2012; EL: 2011-2012.

(3) LV, PL: 2010; BE, DK, DE, EL, ES, IT, LT, PT, RO, SE, UK, EU: 2011.

(4) IE: Národný cieľ vo výške 2.5% HNP sa podľa odhadu rovná 2.0 % HDP.

(5) CZ: Cieľ (1%) sa týka len verejného sektora.

(6) LU: Kalkulácia je spracovaná na báze nižšieho cieľa.

(7) Hodnoty písané kurzívou sú odhadované alebo predbežné.

na = nie je k dispozícii.

Prevzaté z http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/themes/16_rd_target_02.pdf

Ak v roku 2012, menšie výdavky na VaV ako Slovensko malo 6 štátov EÚ 28, v roku 2020 to bude len Cyprus, ktorého výdavky na VaV budú nižšie ako na Slovensku. Stanoveným cieľom Slovensko v podstate nevytvára predpoklady pre postupné priblíženie sa výdavkami na VaV k priemeru EÚ (v roku 2012, aj v roku 2020 dosiahne Slovensko len 40 % priemeru EÚ). Je nanajvýš otázne ako a kedy chce Slovensko vlastne prekonať svoje zaostávanie vo výskume a vývoji, ak nie v súčasnom programovacom období pre európske štrukturálne a investičné fondy. Stanovený cieľ sa zdá málo ambiciózny aj vzhľadom na to, že sa predpokladá zvýšiť podiel súkromných zdrojov do výskumu a vývoja v pomere minimálne 2:1 k verejným zdrojom. Navýšenie výdavkov na VaV umožňujú navyše aj značné zdroje z európskych štrukturálnych a investičných fondov na roky 2014 – 2020.

Nižšie ciele ako boli vytýčené EK si vláda stanovila aj v miere zamestnanosti (72 % oproti 75 %, čo je však z hľadiska doterajšieho vývoja oprávnené), v podiele obnoviteľných zdrojov energie na hrubej konečnej energetickej spotrebe (14 % oproti 20 %) a v emisii skleníkových plynov (zvýšenie oproti poklesu). Ambiciózny až nesplniteľný sa zdá zámer znížiť dlhodobú nezamestnanosť na 3 % oproti súčasným 10 % (dlhodobá nezamestnanosť sa na Slovensku od roku 2000 stále pohybovala okolo 10 % s prechodným znížením v rokoch ekonomického boomu maximálne na 6,5 %).

Do istej miery prekvapuje, že vláda medzi svoje priority nezaradila zvýšenie výdavkov na vzdelanie. aj keď uznáva, že výdavky na vzdelávanie na Slovensku patria napriek rastu stále medzi najnižšie v EÚ. V texte NPR 2014, s. 36 sa síce uvádza „Zámerom vlády je zvyšovať financovanie školstva z verejných zdrojov tak, aby v roku 2020 dosiahli priemernú úroveň krajín OECD. Ročne *by to znamenalo* navýšenie zdrojov o približne 110 mil. eur v regionálnom školstve a 20 mil. eur vo vysokom školstve“, zaviazat' sa k tomu sa však vláda zdráha. Zásadne riešenie finančných problémov tak vo VaV, ako aj vo vzdelávacom systéme sú, samozrejme, spojené z nevyhnutnosťou dodržiavať fiškálne ciele. V oboch prípadoch však ide o faktory, ktorých účinnosť sa v plnej miere prejaví až s istým časovým odstupom a každý odklad znamená rastúce prehĺbenie zaostávania v medzinárodnej konkurencii.

Ciele, ktoré si kladú jednotlivé členské štáty EÚ na dosiahnutie zámerov stratégie Európa 2020 sú, pravda, značne diferencované (pozri tabuľku 5). Zatiaľ čo najvyspelejšie ekonomiky si často stanovujú ciele, ktoré prevyšujú ciele vytýčené EK, naopak, medzi menej výkonnými ekonomikami (vrátane krajín EÚ 11) sa častejšie vyskytujú aj ciele, ktorých úroveň je nižšia než ciele EK. Napríklad v miere zamestnanosti sa plánované ciele členských štátov pohybujú medzi 80 % po menej ako 63 %, v podiele výdavkov na VaV medzi 4 % a 0,5 % (Cyprus, po ňom 1,2 % Slovensko). Pokiaľ ide o redukciu emisií, všetky ekonomiky EÚ 11 s ohľadom na očakávané rozšírenie ekonomických aktivít predpokladajú rast emisií.

Tabuľka 5
Prehľad cieľov Európa 2020*

Ciele členských štátov ¹	Miera zamestnanosti (%)	VaV (% HDP)	Zníženie emisií (v porovnaní s úrovňou 2005) ²	Podiel OZE na hrubej konečnej spotrebe energie (%)	Energetická účinnosť ³	Predčasné ukončenie školskej dochádzky v %	Terciárne vzdelanie v %	Redukcia populácie ohrozených chudobou alebo sociálnou exklúziou (CH/SE), v osobách
Cieľ EÚ	75 %	3 %	- 20 % (k úrovni 1990)	20 %	20 %	<10 %	40 %	20 000 000
AT	77-78 %	3,76 %	-16 %	34 %	31,5	9,5 %	38 % (vr. ISCED 4/4a)	235 000
BE	73,2 %	3,0 %	-15 %	13 %	43,7	9,5 %	47 %	380 000
BG	76 %	1,5 %	20 %	16 %	15,8	11 %	36 %	260 000 (osoby v monetárnej chudobe) *
CY	75-77 %	0,5 %	-5 %	13 %	2,8	10 %	46 %	27 000
CZ	75 %	1 % (len verejný sektor)	9 %	13 %	39,6	5,5 %	32 %	Zachovanie počtu osôb ohrozených CH/SE na úrovni 2008 (15,3 % obyvateľstva so snahou o redukciiu o 30 000
DE	77 %	3 %	-14 %	18 %	276,6	< 10 %	42 % (vr. ISCED 4)	320 000 (dlhodobí nezamestnaní) *
DK	80 %	3 %	-20 %	30 %	17,8	< 10 %	>40 %	22 000 (osoby žijúce v domácnostiach s nízkou pracovnou intenzitou)*
EE	76 %	3 %	11 %	25 %	6,5 %	9,5 %	40 %	Redukcia miery rizika chudoby po sociálnych transferoch na 15 %, ekvivalent k absolútnemu zníženiu o 36 248 osôb *
EL	70 %	1,21 %	-4 %	20 %	27,1	9,7 %	32 %	450 000
ES	74 %	2 %	-10 %	20 %	121,6	15 % (absolventi)	44 %	1 400 000 – 1 500 000
FI	78 %	4 %	-16 %	38 %	35,9	8 %	42 % (úzka národná definícia)	700 000 osôb žijúcich v CH/SE , ekvivalent absolútneho poklesu o 140 000 osôb
FR	75 %	3 %	-14 %	23 %	236,3	9,5 %	50 % (17-33 roční)	1 900 000
HR	62,9 %	1,4 %	11 %	20 %	9,19	4 %	35 %	Redukcia osôb ohrozených CH/SE na 1 200 000, rovná sa poklesu o 152 000 osôb oproti roku 2011
HU	75 %	1,8 %	10 %	14,65 %	26,6	10 %	30,3 %	450 000
IE	69-71 %	asi 2 % (12,5 % HNP)	-20 %	16 %	13,9	8 %	60 %	200 000 (osoby v kombinovanej chudobe)*
IT	67-69 %	1,53 %	-13 %	17 %	158,0	16 %	26-27 %	2 200 000
LT	72,8 %	1,9 %	15 %	23 %	6,485	< 9 %	48,7 %	Redukcia osôb ohrozených CH/SE na 814 000
LU	73 %	2,3-2,6 %	-20 %	11 %	4,482	< 10 %	66 %	6 000
LV	73 %	1,5 %	17 %	40 %	5,37	10 %	34-36 %	121 000 (ohrozených chudobou po sociálnych transferoch a/alebo žijúcich v domácnostiach s nízkou pracovnou intenzitou)*

Ciele členských štátov ¹	Miera zamestnanosti (%)	VaV (% HDP)	Zníženie emisií (v porovnaní s úrovňou 2005) ²	Podiel OZE na hrubej konečnej spotrebe energie (%)	Energetická účinnosť ³	Predčasné ukončenie školskej dochádzky v %	Terciárne vzdelanie v %	Redukcia populácie ohrozených chudobou alebo sociálnou exklúziou (CH/SE), v osobách
MT	70 %	2 %	5 %	10 %	0,825	10 %	33 %	6 560
NL	80 %	2,5 %	-16 %	14 %	60,7	< 8 %	> 40 %	100 000 (0-64 ročné osoby žijúce v domácnostiach bez práce)*
PL	71 %	1,7 %	14 %	15 %	96,4	4,5 %	45 %	1 500 000
PT	75 %	2,7-3,3 %	1 %	31 %	22,5	10 %	40 %	200 000
RO	70 %	2 %	19 %	24 %	42,99	11,3 %	26,7 %	580 000
SE	>80 %	4 %	-17 %	49 %	43,4	< 10 %	40-45 %	Redukcia percenta 20-64 ročných žien a mužov, ktorí nie sú súčasťou pracovných síl (s výnimkou študentov v dennom štúdiu), dlhodobí nezamestnaní alebo práceneschopní pod 14 %*
SI	75 %	3 %	4 %	25 %	7,313	5 %	40 %	40 000
SK	72 %	1,2 %	13 %	14 %	16,2	6 %	40 %	170 000
UK	NPR bez cieľa	NPR bez cieľa	-16 %	15 %	177,6	NPR bez cieľa	NPR bez cieľa	Cieľ daný v roku 2010 Dohovorom o detskej chudobe a stratégii na roky 2011-2014*

* Krajiny, ktoré vyjadrili svoj národné ciele diferencovane v porovnaní s hlavnými indikátormi cieľa EÚ.

¹ Národné ciele vytýčené v Národných programoch reforiem (NPR) v apríli 2014.

² Národné ciele redukcie emisií definované v Rozhodnutí 2009/406/EC (alebo „rozhodnutie o spoločnom úsilí“) sa týkajú emisií, ktoré nie sú zahrnuté do systému obchodovania s emisiami (ETS). Emisie zahrnuté do ETS sa majú znížiť o 21 % oproti úrovni roku 2005. Zodpovedajúce celkové zníženie emisií by malo dosiahnuť -20 % oproti úrovni 1990. Ciele sú definované buď ako zníženie emisií alebo ako maximálne zvýšenie emisií.

³ Smernice o energetickej účinnosti 2012/27/EU stanovuje v článku 3 (1)(a), že spotreba energie podľa Európska únia 2020 nemá byť viac ako 1474 Mtoe primárnej energie alebo nie viac ako 1078 Mtoe finálnej energie. Táto tabuľka uvádza iba úroveň spotreby primárnej energie v roku 2020 v Mtoe.

Prevzaté z http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/targets_en.pdf.

2.2 Zámery obsiahnuté v dokumente **Poznatkami k prosperite – Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky (RIS3)**

Dokument stanovuje opatrenia na dosiahnutie cieľov stratégie Európa 2020 prostredníctvom regionálnej politiky a jej financovania. V záujme efektívnej politiky súdržnosti sa vypracovanie inteligentnej špecializácie stalo ex ante podmienenosťou v rámci návrhu legislatívy – všeobecného nariadenia pre európske štrukturálne a investičné fondy (EŠIF) na obdobie rokov 2014 – 2020.

Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu SR deklaruje, podľa nášho názoru, mimoriadne ambiciózny program.⁷ Jej hlavným cieľom je „Podnecovať štrukturálnu zmenu slovenskej ekonomiky smerom k rastu založenému na zvyšovaní inovačnej schopnosti a excelentnosti vo výskume a inováciách (VaI) s cieľom podporovať rast príjmov, zamestnanosti a kvality života“, pričom sa predpokladá, že „naplnením vízie do roku 2020 dôjde k transformácii ekonomiky k znalostnej ekonomike“ (s. 64).

Vízia stratégie bude naplnená prostredníctvom strategických cieľov:

1. Prehlbovať integráciu a ukotvenie kľúčových priemyselných odvetví, ktoré zvyšujú miestnu pridanú hodnotu prostredníctvom spolupráce miestnych dodávateľských reťazcov a podporou ich vzájomného siet'ovania.
2. Zvýšiť príspevok výskumu k hospodárskemu rastu cestou globálnej excelentnosti a lokálnej relevantnosti.
3. Vytvoriť dynamickú, otvorenú a inkluzívnu inovatívnu spoločnosť ako jeden z predpokladov pre zlepšenie kvality života.
4. Zlepšiť kvalitu ľudských zdrojov pre inovatívne Slovensko.

Celkove obsahuje stratégia v podstate všetky aspekty, ktoré treba pri vypracúvaní takejto dokumentu brať do úvahy. Jednotlivé opatrenia sa však budú implementovať selektívne podľa stanovených oblastí špecializácie.

Upúšťame od podrobného vymenúvania čiastkových cieľov a jednotlivých opatrení a pokúsime sa upozorniť na niektoré charakteristické črty stratégie.

RIS3 predpokladá úzku spoluprácu medzi multinacionálnymi spoločnosťami (MNS) a domácim podnikateľským sektorom a to tak v rámci dodávateľských reťazcov, ako aj vo výskume a inováciách. Na potrebu podporiť domácich podnikov v ich úsilí zapojiť sa do dodávateľských reťazcov MNS sa v podstate od začiatku príchodu zahraničných investorov sústavne upozorňovalo. V súčasnom období je priestor pre takúto podporu oveľa užší ako bol pred rokmi. MNS si dávno medzi domácimi podnikmi na spoluprácu vybrali tie najschopnejšie podniky a príp. ich aj vlastnícky prevzali. A podľa potreby si pritiahli subdodávateľov z materských krajín alebo z iných krajín. Podnecovať záujem o domáce podniky podporou ich

⁷ Vláda spolu s jeho prijatím zrušila všetky predchádzajúce programy s obdobným zameraním (napr. Modernizačný program Slovensko 21, Minerva 2.0 – Slovensko do prvej ligy, Národný plán budovania infraštruktúry výskumu a vývoja v Slovenskej republike) bez toho aby zhodnotila ich prínosy a slabé stránky.

inovačných a výskumno-vývojových aktivít je síce zaujímavý zámer, bude však realizovateľný len vtedy ak pôjde o inovácie, ktoré obstoja v medzinárodnej konkurencii tak z hľadiska ich novosti, ako aj ich efektívnosti. Postoj MNS k takejto spolupráci bude rozhodujúci aj preto, lebo vytypované oblasti hospodárskej špecializácie v priemysle tvoria práve odvetvia v ktorých dominujú zahraničné firmy (automobilový priemysel, a strojárstvo, spotrebná elektronika a elektrické prístroje, výroba a spracovanie ocele a železa); medzi oblasti hospodárskej špecializácie sú zaradené tiež informačné a komunikačné produkty a služby. Dopyt zo strany MNS bude určujúci aj pre rozvoj poznatkovo náročných služieb, ktorý sa bude opatreniami stratégie podporovať. Tieto služby tvoria v súčasnosti neoddeliteľnú súčasť rozvoja spracovateľského priemyslu založeného na kvalitatívnych faktoroch a ich najväčšia časť tvorí súčasť jeho vývozu. Ak MNS budú naďalej sofistikované služby „dovážať“ zo svojich materiálových krajín, úsilie o intenzívnejší rozvoj poznatkovo náročných služieb bude tlmený nedostatkom dopytom.

Dosiahnutie cieľov stratégie pre inteligentnú špecializáciu si podľa RIS3 vyžaduje zásadným spôsobom zmeniť *systém riadenia výskumu a inovácií* a to „vytvorením funkčného, úzkeho, centralizovaného modelu tak pre základný, ako aj aplikovaný výskum..“(RIS3, s. 59). Hlavnými článkami tohto modelu budú Rada vlády pre vedu, techniku a inovácie a jej stála komisia pre implementáciu RIS3 a dve implementačné agentúry: Výskumná agentúra pôsobiaca v oblasti vzdelávania, výskumu a vývoja a Technologická agentúra pôsobiaca v oblasti priemyselného výskumu, inovácií a transferu výsledkov výskumu do praxe, pričom sa predpokladá úzka spolupráca medzi agentúrami. V podstate sa do uvedených dvoch agentúr majú zlúčiť všetky doterajšie podporné systémy z verejných zdrojov (dokonca aj SARIO). Treba, pravda, súhlasiť, že isté usporiadanie a sprehľadnenie podporných systémov je potrebné. Predpokladaný silne centralizovaný systém však môže, podľa nášho názoru, tlmiť iniciatívu jednotlivých aktérov výskumného a inovačného systému prichádzať s originálnymi nápadmi a riešeniami.

Priority výskumu a inovácií sú v plnej miere determinované *potrebami hospodárskej praxe*. V Akčnom pláne implementácie RIS3 pre roky 2014 – 2016, systém riadenia výskumu a inovácií (RVTI, 2014) ⁸ sa navrhuje : „Výskumná a Technologická agentúra prispejú k formovaniu systému strategického výskumu *podľa požiadaviek hospodárskej praxe a závažných spoločenských potrieb* tak, aby boli finančne podporené také projekty výskumu a inovácií, ktoré *budú vyúsťovať do konkrétnych výrobných a komerčných aktivít* v súlade s RIS3“ s. 5. A ďalej „Aplikácia týchto zásad (zásady posudzovania projektových zámerov agentúrami) bude slúžiť ako pilot pre investície z verejných zdrojov v *kompetenciách všetkých ústredných orgánov štátnej správy*. Programy musia akceptovať *potreby kľúčových hospodárskych odvetví*“ s. 6. V rámci opatrení pre zabezpečenie a zlepšenie kvality ľudských zdrojov pre inovatívne Slovensko sa ráta so zmenou „plošného použitia disponibilných finančných zdrojov na

⁸ Akčný plán implementácie RIS3 pre roky 2014 – 2014. Systém riadenia výskumu a inovácií. bol 26. 5. 2014 prerokovaný a schválený v Rade vlády SR pre vedu, techniku a inovácií.

vzdelávanie tak, aby tieto verejné zdroje boli poskytované len pre kvalitné, trh saturujúce a *reálnou ekonomikou požadované odbory*“ s. 7. Krátkodobé hľadiská hospodárskej praxe, ktoré sa v súčasnom období môžu veľmi rýchlo meniť, sa, podľa nášho názoru, rozhodne nemôžu stať východiskom pre strategické a komplexné formovanie výskumných, inovačných a vzdelávacích systémov, ktoré bude schopné generovať štrukturálne zmeny dlhodobo podporujúce prechod Slovenska do vyšších štádií rozvoja.

Je výsostne otázne, či sa náročné ciele RIS3 dajú splniť pri výdavkoch na VaV na úrovni 1,2 % v roku 2020. Ako sme už uviedli, v relácii k priemeru EÚ 28 dosiahneme v roku 2020 rovnako ako v súčasnosti iba 40 % tohto priemeru.

Problematické je *podcenenie základného výskumu*. „Slovensko vykazuje veľmi vysoký podiel základného výskumu: až 77 % výdavkov verejného sektora na VaV smeruje do tejto oblasti, čo je z hodnotených európskych krajín OECD najvyššia hodnota“ (s. 3, RIS3). Nazdáva sa, že ak sú celkové verejné výdavky nízke, tak vysoký podiel základného výskumu na týchto výdavkoch ešte nepotvrďuje, že Slovensko má vysoký podiel základného výskumu. Podľa informácií z databázy OECD, Slovensko vo výdavkoch na základný výskum zaujíma medzi vybranými krajinami OECD skôr podpriemernú pozíciu (pozri tabuľku 6).

T a b u ľ k a 6

Výdavky na základný výskum v % HDP v roku 2012, resp. v roku 2011¹

Krajina (rok)	% HDP	Krajina (rok)	% HDP	Krajina (rok)	% HDP
Kórea (2012)	0,80	Rakúsko (2011)	0,53	Slovensko (2012)	0,30
Island (2011)	0,65	USA (2012)	0,46	Portugalsko (2011)	0,28
Holandsko (2011)	0,64	Japonsko (2012)	0,42	Írsko (2011)	0,27
ČR (2012)	0,56	Estónsko (2012)	0,35	Poľsko (2012)	0,23
Francúzsko (2011)	0,55	Slovinsko (2012)	0,35	Maďarsko (2012)	0,21
Dánsko (2011)	0,54	Taliansko (2011)	0,30	Veľká Británia (2011)	0,17

¹ Údaje o výdavkoch na základný výskum nevykazujú všetky krajiny (len 27 krajín OECD) a to ešte niektoré z nich len občas. Prejavujú sa v tom, podľa nášho názoru, problémy s precíznym rozlíšením základného a aplikovaného výskumu.

Prameň: Databáza OECD

Možno sa teda zhodnúť, že výdavky na základný výskum *nie sú na Slovensku veľké*. Prečo je teda ich podiel na verejných výdavkoch tak vysoký ako sa uvádza v RIS3. Dôvodov je viacero. Predovšetkým je to nevyvážená štruktúra našej výskumnej základne. Najlepšie túto nevyváženosť charakterizuje sektorová štruktúra výskumníkov (pozri tabuľku 7). Podľa daných informácií je zrejmé, že výskumníci vo vysokoškolskom sektore majú dominantnú pozíciu – pripadá na ne takmer 72 % výskumníkov na Slovensku. V medzinárodnom porovnaní je to vysoko nadpriemerne. Vzniká otázka či nemáme príliš veľa výskumníkov v tom sektore. Prepočet na tisíc obyvateľov (3,3 vysokoškolských výskumníkov na tisíc obyvateľov) je však porovnateľné s inými krajinami, aj keď v niektorých krajinách je tento údaj nižší, v niektorých však zase vyšší. Celkove má Slovensko počet výskumníkov na tisíc obyvateľov zo sle-

dovaných krajín najnižší. Veľmi nízky je však podiel výskumníkov v podnikateľskom sektore, oproti sledovaným krajinám prevažne len tretinový (oproti Holandsku je to dokonca len pätina). Pri danej štruktúre výskumníkov je úplne prirodzené, že podiel vládnych výdavkov na základný výskum je vysoký.

T a b u ľ k a 7

Štruktúra výskumníkov podľa sektorov v roku 2012, resp. v roku 2011

	Slovensko	Česko	Fínsko	Rakúsko	Nemecko	Holandsko	Slovinsko
	2012	2012	2012	2011	2011	2011	2012
Spolu v osobách	25 069	47 357	56 704	65 609	520	82 992	12 362
v tom sektor							
vládný	3 683	7 985	5 677	3 337	64 279	8 113	2 169
podnikateľský	3 280	18 326	27 225	29 734	216	50 494	5 480
vysokoškolský	18 011	20 840	23 173	32 008	239	24 385	4 695
Podiel sektorov v %							
vládný	14,7	16,9	10,0	5,1	12,3	9,8	17,5
podnikateľský	13,1	38,7	48,0	45,3	41,6	60,8	44,3
vysokoškolský	71,8	44,0	40,9	48,8	46,1	29,4	38,0
Výskumníci na tisíc obyv.							
Sektory spolu (v osobách)	4,6	4,5	10,5	7,8	6,4	5,0	6,0
vládný	0,7	0,8	1,0	0,4	0,8	0,5	1,1
podnikateľský	0,6	1,7	5,0	3,5	2,6	3,0	2,7
vysokoškolský	3,3	2,0	4,3	3,8	2,9	1,5	2,3

Prameň: Spracované podľa databázy OECD

Každý výskumník vo vysokoškolskom sektore a v SAV je celým systémom hodnotenia tak, pokiaľ ide o jednotlivcov, ako aj inštitúcie, motivovaný na uskutočňovanie základného výskumu.⁹ To je v podstate druhý dôvod vysokého podielu základného výskumu na verejných výdavkoch.

Tretí a najpodstatnejší dôvod je nedostatok inštitúcií aplikovaného výskumu a vývoja. V rámci privatizácie a reštrukturalizácie podnikov sa väčšina inštitúcií priemyselného výskumu v podstate rozpadla a tie, ktoré zostali sú nútení z dôvodu prežitia zaoberať sa okrem výskumu aj inými aktivitami. Štát tento problém po dlhé roky prehliadal a napriek rôznym proklamovaným inovačným politikám ho nepokladal za potrebné riešiť.

Podľa nášho názoru neplatí „Vysoký podiel základného výskumu pri nedostatočnej podpore aplikovaného výskumu a chýbajúcich inštitúciách transferu vedeckých poznatkov do praxe môže byť prekážkou inovačného napredovania slovenskej ekonomiky“ (RIS3 s. 31) – vysoký podiel základného výskumu (ako sa ukázalo, nie je vysoký) nie je prekážkou inovačného napredovania, ale je to práve nedostatočná podpora aplikovaného výskumu a vývoja a chýbajúce inštitúcie transferu poznatkov do praxe. Súčasné riešenie obsiahnuté v RIS3 má tendenciu vzniknúť medzeru v štruktúre výskumnej základne vyplniť reštrukturalizáciou inštitúcií základného výskumu. Tento trend podporuje aj nové inštitucionálne usporiadanie systému riadenia výskumu a inovácií, ktoré neprihliada na osobitosti základného výskumu.

⁹ Otázne je, pravda, či naozaj ide vždy o základný výskum alebo sa len ako taký vykazuje.

Z krátkodobého až strednodobého hľadiska môže základný výskum čerpať „zo zásoby“ a orientáciou na priamu spoluprácu s podnikmi získať dodatočné finančné prostriedky. Z dlhodobého hľadiska však hrozí, že podceňovanie základného výskumu a jeho podriadenie aktuálnym potrebám hospodárskej praxe povedie k celkovému oslabeniu nevyhnutnej základne pre aplikovaný výskum a osobitne pre vznik vlastných radikálnych inovácií.

3. ZHRNUTIE

Analýza pripravenosti na plnenie cieľov stratégie Európa 2020, ktorá tvorí prvú časť štúdie, jednoznačne preukázala, že Slovensko patrí nielen medzi členskými štátmi EÚ 28, ale aj medzi postsocialistickými štátmi (EÚ 11) k tým slabšie pripraveným. Pritom je evidentné, že niektoré ekonomiky EÚ 11 sú podstatne lepšie pripravené. Príkladom v tomto smere je najmä Estónsko, ktoré sa podľa EIK 2014 umiestnilo na 12. mieste, o 11 priečok vyššie ako Slovensko. Nejde pritom len o umiestnenie v rebríčku, ale aj o dosiahnuté skóre v rámci rozpätia medzi ekonomikami s najvyšším a najnižším skóre. Slovensku má v jednotlivých indikátoroch spravidla veľmi blízko k ekonomikám s najnižším skóre.

Pozícia Slovenska je najslabšia z hľadiska inteligentného rastu, o niečo lepšia je jeho pozícia pokiaľ ide o inkluzívny a udržateľný rast. Je pritom zaujímavé, že tie témy, ktoré v politických debatách vzbudzujú najväčšiu pozornosť (napríklad nedostatky podnikateľského prostredia, trh práce a zamestnanosť, príjmová nerovnosť a pod.) nepatria medzi tie, v ktorých Slovensko dosahuje najmenej priaznivé výsledky. Naopak, Slovensko je nedostatočne pripravené v oblasti digitálneho programu (horšie je len Rumunsko), v oblasti výskumu a inovácií (Inovatívna Európa) a v oblasti vzdelania a výchovy. Tieto oblasti však tvoria základné predpoklady pre prechod ekonomiky do vyššieho štádia rozvoja. Ich slabý rozvoj sa v plnej miere odráža v charaktere medzinárodnej konkurenčnej výhody, ktorá je na Slovensko ešte stále najviac determinovaná cenovou konkurenciou. Dlhodobé spoliehanie sa na zahraničných investorov a ich nesporné vynikajúce hospodárske výsledky do istej miery oslabilo úsilie Slovenska o formovanie vlastnej výkonnej výskumnej, technologickej a inovačnej základne. Hospodársky rozvoj v podstate prebiehal bez náležitej väzby na posilnenie poznatkového zázemia¹⁰ a bez väčších nárokov na sústavné skvalitnenie ľudského kapitálu.

Zámery Slovenska orientované na dosiahnutie cieľov stratégie Európy 2020 sú obsiahnuté najmä v dvoch dokumentoch to v Národnom programe reforiem SR 2014 a v Stratégii výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu SR (RIS3). Zatiaľ čo Národný program reforiem 2014 v podstate kontinuálne nadväzuje na predchádzajúce programy, RIS3 je nový, veľmi ambiciózny program, ktorý má podnieť štruktúrne zmeny a prispieť aj k transformácii ekonomiky k znalostnej ekonomike. V štúdii poukazujeme na niektoré problematické stránky tohto programu: jednostranné podriadenie podporných programov krátkodobým až stredno-

¹⁰ Ak EÚ zdôrazňuje proces reindustrializácie, robí to aj pre obavy zo straty poznatkovej bázy, ktorá je najviac rozvinutá práve v spracovateľskom priemysle.

dobým potrebám hospodárskej praxe, zavádzanie príliš centralizovaného modelu riadenia výskumu a inovácií, dôraz na spolupráca medzi MNS a domácim podnikateľským a výskumným sektorom, ktorá sa nemusí vyvíjať tak, ako to predpokladá program. Osobitne upozorňujeme na málo ambiciózny cieľ vo zvýšení výdavkov na VaV a na celkové podcenenie základného výskumu, čo sa v dlhodobejšom horizonte môže prejavovať ako vážna prekážka ďalšieho rozvíjania poznatkovej základne Slovenska.

Celkovo možno konštatovať, že plnenie cieľov Európa 2020 má, samozrejme, potenciál realizovať štrukturálne zmeny, ktoré posunú ekonomiku smerom k lepšiemu využívaniu kvalitatívnych faktorov hospodárskeho rozvoja. Slabá pripravenosť Slovenska na ich plnenie, ako aj niektoré systémové nedostatky v zameraní cieľov však očakávané výsledky budú zrejme tlmiť. Zároveň však treba upozorniť, že Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky nemôže nahradiť to, čo Slovensko veľmi potrebuje a to *komplexný dlhodobý koncepčný* dokument, ktorý bude zameraný na sústavné a stabilné rozvíjanie a budovanie *vlastnej* výskumnej, inovačnej a vzdelávacej základne, ktorá bude schopná dlhodobo generovať štrukturálne zmeny podporujúce prechod Slovenska do vyšších štádií rozvoja. Nemalo by sa pritom príliš veľa očakávať od MNS, pretože, ako upozorňujú niektoré analýzy (napríklad Dachs, 2010), internacionalizácia VAV a inovácií nepredstavuje pre hostiteľské krajiny len prínosy, ale aj riziká (strata kontroly nad domácimi inovačnými kapacitami, menej strategického výskumu, menej radikálnych inovácií a viac adaptácie, oddelenie VAV a produkcie, súťaž s domácimi firmami o zdroje (vytláčanie).

LITERATÚRA

BALDWIN, R. AND S. EVENETT (2012): Value Creation and Trade in 21st Century Manufacturing: What Policies for UK Manufacturing? In: D. Greenaway (ed.): *The UK in a Global World: How can the UK focus on steps in global value chains that really add value?* London: BIS, CEPR and ESRC.

DACHS, B. et al. (2012): Internationalization of business investments in R&D and analysis of their economic impact. European Commission Directorate General for Research and Innovation, Luxembourg.

EUROSTAT: Databáza

KADEŘÁBKOVÁ, A. (2006): Skills for Knowledge-based Economy in Central Europe. In: Piech, K. – Radoševic, S. (ed.): *The Knowledge economy in Central and Eastern Europe. Countries and Industries in a Process of Change*. Palgrave Macmillan 2006, pp. 145 – 163.

OECD: Databáza.

RADOŠEVIC, S. (2006): The Knowledge-based Economy in Central and Eastern Europe: An Overview of Key Issues. In: Piech, K. – Radoševic, S. (ed.): *The Knowledge economy in Central and Eastern Europe. Countries and Industries in a Process of Change*. Palgrave Macmillan 2006, pp. 31 – 53.

RVTI (2014): Akčný plán implementácie RIS3 pre roky 2014 – 2016. Systém riadenia výskumu a inovácií. Prerokovaný a schválený 26. 5. 2014 v Rade vlády SR pre vedu, techniku a inovácií.

<https://www.vedatechnika.sk/SK/VedaATechnikaVSR/Stranky/4-rokovanie-Vlady-SR-pre-VTI.aspx>

SRHOLEC, M. (2006): Global Production Systems and Technological Catching up: Thinking Twice about High-tech Industries in Emerging Countries. In: Piech, K. – Radoševic, S. (ed.): *The Knowledge economy in Central and Eastern Europe. Countries and Industries in a Process of Change*. Palgrave Macmillan 2006, pp. 57 – 78.

VLÁDA SR (2014): Národný program reforiem Slovenskej republiky 2014.

<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=23446>

VLÁDA SR (2013): Poznatkami k prosperite – Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu SR.

<http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=23039>

WARWICK, K. S. (2013), “Beyond Industrial Policy: Emerging Issues and New Trends”, *OECD Science, Technology and Industry Policy Papers*, No. 2, OECD Publishing..

<http://dx.doi.org/10.1787/5k4869clw0xp-en>.

WEF (2014): The Europe 2020 Competitiveness Report. Building a more competitive Europe. World Economic Forum, Geneva. www.weforum.org/Europe2020

Príloha 1 POPIS VÝSLEDKOVÝCH UKAZOVATEĽOV STRATÉGIE EURÓPA 2020

Ukazovateľ dlhodobej udržateľnosti (GAP)	Ukazovateľ dlhodobej udržateľnosti je rozdiel medzi aktuálnou hodnotou a dlhodobou udržateľnou hodnotou štrukturálneho primárneho salda. Dlhodobou udržateľnou hodnotou sa určuje na základe aktuálnej legislatívy a dlhodobých demografických a ekonomických prognóz ovplyvňujúcich príjmy a výdavky verejnej správy (implicitné záväzky), pričom do úvahy sa berú aj podmienené záväzky (napr. PPP projekty) Zdroj: OECD / Eurostat, výpočet MF SR
Efektívnosť výberu DPH	Efektívnosť výberu DPH = výber DPH / [(konečná spotreba domácností + tvorba hrubého fixného kapitálu verejnej správy + medzispotreba verejnej správy – výber DPH) * (základná sadzba DPH / 100)] Tento index porovnáva skutočný výber DPH s potenciálnym výberom DPH. Čím väčšia je hodnota indikátora, tým efektívnejší je výber DPH. Potenciálny výber DPH ukazuje, koľko sa dokáže vybrať DPH z makroekonomickej základne pri zdanení základnou sadzbou DPH. Zdroj: OECD / Eurostat, výpočet MF SR
EPI	Index environmentálnej výkonnosti zostavuje každé dva roky Yale a Columbia University v spolupráci so Svetovým ekonomickým fórom a Európskou komisiou. Ide o kompozitný indikátor zložený z 20 výsledkových sub-indikátorov, ktorý porovnáva 178 krajín v deviatich základných oblastiach environmentálnej výkonnosti. Zdroj: http://epi.yale.edu/
Emisie skleníkových plynov mimo ETS	Emisie skleníkových plynov mimo ETS ako CO ₂ ekvivalent vyjadrujú percentuálnu zmenu voči roku 2005). Indikátor vyjadruje trendy agregovaných antropogénnych emisií CO ₂ , NO ₂ , CH ₄ , HFC, PFC a SF ₆ súhrnne nazývaných skleníkové plyny a vyjadrené ako CO ₂ ekvivalent. Celkové množstvo nezahrňa emisie z využívania krajiny a lesov (LU-LUCF). Zdroj: Eurostat
Podiel OZE na hrubej konečnej spotrebe	Podiel konečnej energetickej spotreby z obnoviteľných zdrojov energie a hrubej konečnej energetickej spotreby. Konečná energetická spotreba z obnoviteľných zdrojov sa vypočíta ako súčet hrubej konečnej spotreby elektriny z obnoviteľných zdrojov energie, hrubej konečnej energetickej spotreby z obnoviteľných zdrojov energie určenej na výrobu tepla a chladu a konečnej energetickej spotreby z obnoviteľných zdrojov energie v doprave. Zdroj: Eurostat
Konečná energetická spotreba	Konečná energetická spotreba je rozdiel konečnej spotreby a konečnej neenergetickej spotreby. Konečná neenergetická spotreba sú energetické produkty použité ako surovina v rôznych odvetviach; tzn. nespotrebované ako palivo alebo netransformované na iné palivo. Konečná spotreba sa vypočíta ako hrubá domáca spotreba – transformácia (vstup) + transformácia (výstup) + reklasifikácia a spätné toky – spotreba energetického odvetvia – straty pri prenose a v rozvodoch. Zdroj: vlastný výpočet MF SR zo zdrojov ŠÚ SR
Predčasné ukončenie školskej dochádzky	Podiel populácie vo veku 18-24 rokov s najnižším vzdelaním (ISCED 0, 1, 2, 3C), ktorá nepokračuje v ďalšom vzdelávaní. Žiak nepokračuje vo vzdelávaní, ak sa počas posledných štyroch týždňov pred uskutočnením prieskumu nezuúčastnil žiadneho typu vzdelávania, pričom sa nezohľadňuje relevantnosť vzdelávania pre súčasnú alebo budúcu prácu respondenta. Zdroj: Eurostat
PISA	Medzinárodné štandardizované hodnotenie vedomostí a zručností pätnásťročných žiakov. Hodnotí žiakov v troch oblastiach: v matematike, čítaní a prírodných vedách. Index je aritmetickým priemerom hodnotení v jednotlivých oblastiach. Zdroj: OECD
Miera vysokoškolsky vzdelanej populácie	Podiel absolventov vysokoškolského štúdia vo veku 30-34 rokov pripadajúci na celkový počet obyvateľov rovnakej vekovej skupiny. Stupeň vysokoškolského alebo doktorandského štúdia zodpovedá úrovni ISCED 5-6. Zdroj: Eurostat
Citácie na výskumníka	Podiel počtu citácií v renomovaných medzinárodných časopisoch (SCImago Journal & Country Rank) na počet výskumníkov v krajine (Eurostat). Ukazovateľ je vyjadrený relatívne k priemernej hodnote krajín Európskej únie. Zdroj: http://www.scimagojr.com/ , Eurostat, výpočty MF SR
Výdavky na výskum a vývoj	Percentuálny podiel celkových výdavkov na výskum a vývoj na HDP. Zdroj: Eurostat
High-tech export	Podiel high-tech exportov na celkovom vývoze krajiny. Produkty high-tech sú vybrané produkty nasledovných odvetví: letecký priemysel, počítače a kancelárske stroje, elektronické telekomunikačné zariadenia, farmaceutický priemysel, vedecké prístroje, elektrické stroje, chemický priemysel, neelektronické prístroje, zbrojný priemysel. Zdroj: Eurostat
Miera zamestnanosti	Podiel zamestnanej populácie vo veku 20-64 rokov na celkovej populácii rovnakej vekovej skupiny. Ukazovateľ zahŕňa celkovú populáciu žijúcu v samostatných domácnostiach, nezahŕňa kolektívne domácnosti ani obyvateľov penziónov, či ubytovní a internátov, ani hospitalizovaných v zdravotníckych zariadeniach. Zamestnaná populácia pozostáva z tých osôb, ktoré počas daného týždňa vykonávali hocijakú prácu za mzdu alebo zárobok po dobu aspoň jednej hodiny, resp. nepracovali, ale mali zamestnanie, v ktorom boli dočasne neprítomní. Zdroj: Eurostat
Miera dlhodobej nezamestnanosti	Podiel populácie nezamestnanej dlhšie ako dvanásť mesiacov napriek tomu, že si aktívne hľadá prácu, na aktívnej populácii vo veku nad pätnásť rokov, nežijúcej v kolektívnej domácnosti. Zdroj: Eurostat
Populácia ohrozená chudobou a sociálnym vylúčením	Indikátor predstavuje súčet ľudí, ktorí sú v riziku chudoby (po sociálnych transferoch) a/alebo sú materiálne deprivovaní a/alebo žijú v domácnostiach s veľmi nízkou intenzitou práce vyjadrený percentuálne na celkovej populácii. Riziko chudoby predstavuje počet osôb s ekvivalentným disponibilným príjmom nižším ako 60% mediánu národného ekvivalentného disponibilného príjmu (po sociálnych transferoch). Materiálna deprivácia predstavuje podiel ľudí, ktorí si z nasledujúcich deviatich položiek nemôžu dovoliť aspoň štyri: i) platiť nájom a náklady na bývanie, ii) udržať v dome teplo, iii) čeliť neočakávaným výdavkom, iv) jesť mäso, rybu alebo ekvivalentné množstvo bielkovín každý druhý deň, v) týždňovú dovolenku mimo domova, vi) auto, vii) práčku, viii) farebný televízor, alebo ix) telefón. Ľudia v domácnosti bez práce sú osoby vo veku 0 – 59 rokov žijúce v domácnosti, kde dospelí pracujú menej ako 20% z celkového možného času počas predchádzajúceho roku. Zdroj: Eurostat/EU-SILC.

Pokračovanie prílohy 1

Doing Business	Poradie krajiny v rebríčku Doing Business, ktorý meria reguláciu domácich malých a stredných firiem počas deviatich fáz ich životného cyklu: začiatok podnikania, vybavovanie stavebného povolenia, registrácia vlastníctva, získanie úveru, ochrana investorov, platenie daní, obchodovanie za hranicami, vymáhanie zmlúv a ukončenie podnikania. Dáta sú založené prevažne na domácich zákonoch, rôznych iných reguláciách a administratívnych požiadavkách. Zdroj: Svetová banka
Index regulácie trhu produktov	Hodnotenie krajiny v Indexe regulácie trhu produktov (Product Market Regulation Index). Meria reguláciu a bariéry v troch oblastiach: štátna kontrola, bariéry v podnikaní a bariéry pre obchod a investície (každá s tretinovou váhou). Index regulácie trhu produktov sa nezameriava len na podnikateľskú činnosť bežných podnikov, ale meria širšiu reguláciu (napr. regulácia sieťových odvetví). Zdroj: OECD
E-Government Index	Index sa pre danú krajinu vypočíta ako vážený priemer nasledujúcich troch indikátorov: dostupnosť e-governmentu (váha 50%), využitie e-governmentu jednotlivcami (25%) a využitie e-governmentu podnikmi (váha 25%). Dostupnosť e-governmentu meria ponuku dvadsiatich základných služieb e-governmentu. Indikátor udáva podiel služieb dostupných prostredníctvom internetu z definovaných dvadsiatich verejných služieb. Aby bola služba považovaná za dostupnú, musí dosahovať určitý stupeň sofistikácie. Využitie e-governmentu jednotlivcami, resp. podnikmi merajú koľko percent ľudí, resp. podnikov využilo v posledných troch mesiacoch internet na komunikáciu s verejnými inštitúciami (získanie informácií z web stránky, stiahnutie oficiálneho formulára alebo zaslanie vyplneného formulára). Zdroj: Eurostat, výpočty MF SR
Korupcia	Ukazovateľ Korupcia je zostavený ako priemer dvoch indexov zameriavajúcich sa na rôzne druhy korupcie: Skúsenosť s korupciou medzi bežnou populáciou - prieskum Eurobarometra. Zameriava sa na jednotlivé sektory, ako napr. polícia, colná správa, súdy, národní politici, regionálni politici, miestni politici, tendre, stavebné povolenia, podnikateľské oprávnenia, zdravotníctvo, školstvo, inšpekcia. Index vnímania korupcie (CPI) - Transparency International, meria vnímanie korupcie na základe 5-10 zdrojových prieskumov podnikateľov a expertov pre každú krajinu. Na Slovensku je zahrnutých osem prieskumov o vnímaní korupcie, 50% váhy sú názory podnikateľov, a 50% názory expertov. Zdroj: Transparency International, Eurobarometer, výpočty MF SR
Roky zdravého života	Počet rokov prežitých v dobrom zdravotnom stave, ktoré je možné očakávať pri narodení. Ukazovateľ kombinuje údaje o mortalite a morbidite v danej krajine. Dobrý zdravotný stav je definovaný neprítomnosťou invalidity alebo obmedzení v každodennom živote. Nazýva sa aj roky života bez hendikepu (disability-free life years, DFLY). Zdroj: Eurostat

Prameň: Národný program reforiem Slovenskej republiky 2014. Vláda SR, apríl 2014, tab. 21, s. 71-72.